

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 21

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

16. DECEMBRA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

Blížia sa Vianoce. Kedysi sme si to hovorili tak v polovici decembra. Tešili sme sa na posvätnú poéziu osláv Narodenia Spasiteľa Ježiša Krista, syna Božieho, druhú osobu najsvätejšej Trojice jediného Boha, stvoriteľa a Pána vesmíru. Cirkev nám v tom pomáhala slávením sv. omši v celom adventnom čase skoro ráno na svitaní, ktoré sme volali „roráty“. Išli sme radi do kostola, hoci v ňom bolo poriadne zima. No na ceste sneh príjemne vrždľal pod nohami a nám sa veselo kráčalo do kostola i domov. Na vigíliu - deň pred sviatkami - sme sa postili, aby nám bola ešte chutnej-

Vianoce 2009

MILAN S. ĎURICA

šia „štedrá večera“, počas ktorej nás pod vyzdobeným stromčekom prekvapili vianočné dary. Na večernom stole boli všetky hlavné jedlá tradičnej kuchyne aj niečo iba vianočné - ako u nás oblátky s medom a bobaľky. Ani sme to nestačili konzumovať. No, zvyšné bolo pre domáce zvieratá, aby aj ony mali účasť na našej radosť. V kostole, ale aj doma sme spievali naše jedinečné koly, ktoré od nepamäti - možno už od čias sv. Cyrila a Metoda - patrili k týmto sviatkom, ktoré tak obdivovali a hodnotili aj najvyššie cirkevné autority v Ríme, že nám ich schvaľovali aj v časo, keď liturgickým jazykom všade na svete bola zjednocujúca latinčina.

Tak to bolo kedysi.

Dnes už to takmer všetko patrí ďalekej minulosti. O vianočnom trhu noviny začali písať už koncom októbra. Lebo dnes pod historickým názvom Vianoce sa rozumie predovšetkým bezuzdný „biznis“ celosvetových, globálnych rozmerov. Tisíce druhov najrozličnejších tovarov zaplňujú obchodné domy, do ktorých mediálne reklamy priťahujú milióny a milióny zabeňaných, unavených, neraz rozostvaných aj zúfalých ľudských bytostí, ktorých zmyslom je iba práca a jej vyhodnotenie peniazmi, hrabanie bohatstva aj najnečestnejšími spôsobmi, potom ukávanie všetkých, aj tých najnižších egoistických pudov, zábavou, športom, drogami od alkoholu a nikotínu až po vraždiace jedy.

Alebo aj veľa tých, čo sa môžu iba smutne na to prizerat', lebo sú radi, ak majú čo jesť.

Začalo sa to systematickým rozbíjaním základnej bunky spoločnosti, ktorou vždy bola rodina. Paralelne pritom školská výchova mládeže „od detských jaslí až po univerzity“ vo výlučnom vlastníctve marx-leninskou ideológiou protinábožensky zameranej štátnej moci formovala nové generácie bez úcty k rodičom, učiteľom, kňazom a každej autorite. Platilo bolševické „vsjo rovno“.

Formálne zmeny, ktoré sa uviedli divadelným scenárom z konca roka 1989, ako bezprostredný efekt poskytli nám krátky návrat k lepším tradíciám národa. No súčasne sa tu otvorili široké vráta prenikaniu západných politických a „kultúrnych“ vplyvov, ktoré nahrádzali predošlé drsné diktatúry, ale šíрили a doposiaľ vstúpajú do

Andrea Čepiššáková: Madona (reliéf z páleného šamotu), 2009

nás v podstate celkom podobné chápanie života, jeho zmyslu a jeho stupnice hodnôt.

Takmer nevidieť, že by sme sa proti tomu chceli a vedeli brániť, že by sme si naďalej horlivo pestovali svoje národné kultúrne i náboženské dobré tradície, že by sme si obnovili aj naše krásne, hlboko prežívané a duše obnovujúce Vianoce.

Napriek tomu nezmeniteľným historickým faktom ostáva, že sa pred dvetisíc rokmi Boh zmlouval nad svojim ľudským pokolením a po-

slal na svet svojho jediného syna Ježiša Krista, skrze ktorého a v ktorom každý človek má prístup k jeho milosrdenstvu a jeho láske.

Osláviť sviatky Narodenia Pána s hlbokým pochopením tejto historickej udalosti znamená prijať tento dar Boha Otca, vojsť do príbuzenského vzťahu s Ježišom Kristom a otvoriť sa pôsobeniu ním prislúbeného a zoslaného Ducha Svätého, ktorý nás posväčuje a vedie k poctivému životu a do večnej radosť. Toto prajem sebe i vám všetkým, ktorí čítate tieto riadky.

Nakých pilieroch stál komunizmus? Na primitívnych sľuboch, že stačí likvidovať vykorisťovateľov a cirkev, znárodniť majetky a zavlaďne svetový mier, prosperita a pokrok. Dokonca prví komunisti rozširovali predstavu, že viac nebudú peniaze a každý dostane všetko podľa zásluh a podľa potrieb.

To bola tá najsladšia pasca na robotnícku triedu, aby bola povolná vykonať každý zločin, na ktorý ju povolá strana a vláda.

Predvoj robotníckej triedy - ľudové milície, štátna bezpečnosť, zlotrovaní prokurátori a sudcovia za oslavného spevu šťastí naivných, šťastí hlúpych, šťastí bezcharakterných umelcov vytvárali ilúziu vznikajúceho raja. Pod tlakom ozbrojených a hlasne agresívnych hlupákov sa väčšina sklonila do tichého mlčania - zo strachu, zo zbabelosti, z pragmatizmu, z karietizmu atď... (!?)

Násilie vyčerpalo svoju silu. Gilotíny sa otupili o krky spravodlivých. Komunizmus sa zrútil, kyvadlo dejín sa presunulo do opačnej polohy. Potomkovia tých, ktorí v mene pokro-

Blížence

TEODOR KRIŽKA

ku udelili rozhršenie nevzdelaným masám na banditizmus, v mene ktorého zahynuli milióny ľudí, vyšli nové heslá na zástavu. Namiesto červenej - modrá. Perfídnosť novej ideológie však dospela tak ďaleko, že už nesľubuje nijakú rovnosť, ba ani svetový mier, ale vystačí si s nič nehovoriacim a hlúpym „modrá je dobrá“! Už nepotrebuje masy. Veď načo aj, vystačí si s novými bojovníkmi - hercami, celebritami, novinármi. Umenie vykázali do pivnice a zbavili ho svedomia, zodpovednosti a morálky. Horliví mladíci v podobnom duchu ako za čias vychádzajúceho génia Milana Lajčiaka, len v inej farbe, ukazujú prstom. Onen prst sa krúti ako šípka na rulete. Nik nevie, na koho ten prst a kedy ukáže a či toto poukázanie bude výhra alebo trest.

Ako v päťdesiatych rokoch aj teraz sa nezorientovaná a zbabelá väčšina prikrčila a pozerá sa z úzadia, ako sa vraždia ľudia s názorom a charakterom. Áno, vraždia - nie síce fyzicky ako za francúzskej revolúcie, počas bolševického puču v Rusku, v Španielskej občianskej vojne, za SNP alebo po „oslobodení“, či po „víťaznom februári“, ale - duchovne.

Naostatok, čo viac bolí - fyzická či duchovná smrť?

Otupení nekonečnou potopou zábavy, ktorá sa sama neraz pravdivo pomenuje (napr. Uragán, Diabolské Vianoce atď.), prestali sme vnímať, ako sa každodenne parceluje spoločnosť, ako sa ruleta krúti a prst ukazuje, kto má vypadnúť z kola von.

Striedanie moci politických strán je ako hra, ktorú nám predvádzali šikovné prsty na uliciach, keď pod tromi pohyblivými škatulkami od zápaličiek ukrývali guľôčku. Dohovorení komplici tejto podvodnej hry ozaj „vyhráli“ slušný peniaz. (Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Boží Syn - jeden z nás

„Dnes sa vám v Dávidovom meste narodil Spasiteľ Kristus Pán!“ (Lk 2,11). Tak znie hlavné posolstvo vo Svätej noci a počas celých Vianočných sviatkov.

Radosná zvesť prvých Vianoc vtedy v Betleheme i dnes. Prví ju počuli pastieri a hneď sa vydali na cestu do Dávidovho mesta. Skutočne našli Máriu a Jozefa i dieťa uložené v jasliah. Keď dnes pozorujeme túto scénu, vidíme pri nich ešte aj vola a osla. Ako sa tieto domáce užitočné zvieratá, vlastne dostali k Ježiškovi jaskynkám? Ved' evanjelium sa o nich nezmiňuje. Sú iba výplodom fantázie, prejavom ľudovej zbožnosti, či idylickou ozdobou alebo ich prítomnosť má predsa nejaký, možno dokonca hlbší zmysel?

Izaiáš, jeden z najväčších prorokov z 8. storočia pred Kristom zaznamenal: „Vôl si pozná gazdu a osol jasle svojho pána, Izrael nepozná, môj ľud nepochopí“ (por. Iz 1,3). Týmto prorockými slovami vyčíta Boh vyvolenému ľudu, že ho nepozná. Vôl a osol poznajú svojho Pána a vedia čo v ňom majú, jeho ľud ho nepozná...

Na Vianoce sme konfrontovaní s Ježišom, ktorý leží v jasliah. Dnes sa nám kladie otázka: Skutočne poznáme toho, ktorý leží v jasliah? A uvedomujeme si, koho máme v tomto dieťati? S kým máme v ňom dočinenia? Síce nie iba tak „teoreticky“, lež či poznanie dieťaťa v jasliah podstatne charakterizuje a formuje celý náš život? Mnohí sme už boli na púti vo Svätej Zemi. Pred očami mám tú jednoduchú vstupnú bránu, lepšie povedané dvere do prvej kresťanskej baziliky, ktorú v roku 326 po Kristovi, dal v Betleheme postaviť cisár Konštantín. Totiž kto je vyšší

ak chce vstúpiť do Baziliky Narodenia musí sa veru dobre zohnúť, pretože vstup meria okolo 1,20 - 1,30 m. Aj preto sa nazýva „bránou pokory“. A ten, kto chce navštíviť Jaskyňu Narodenia Ježiša Krista, musí zosťúpiť ešte nižšie, na kolena, ako pravdivo ospevuje jedna z našich najkrajších vianočných kolied: „Do mesta Betlehema pospiechajme, pri jasliach kolena zohýbajme...“ (por. JKS, č. 52/1.)

Nedá mi nevidieť v tom analógiu aj pre dnešného človeka. Kto chce Ježiša skutočne poznať, musí sa znížiť. Zosťúpiť z tej „babylonskej veže“ svojho „ja“, vlastnej pýchy, dôležitosti a samolúbosti, ktoré sme si v nás a z nás postavili... Stať sa malým ako dieťa ležiace v jasliah. Ježiša spoznáme až keď vstúpi do nášho života, dotkne sa nás svojou dobrotou, presvieti našu dušu svetlom pravdy a zapáli nás svojou láskou. Takto chce Ježiš na Vianoce opäť vstúpiť do nášho života! Umožníme mu to? V Betleheme je miesto, kde prišiel na Svet. Dnes sme tým Betlehemom my. Každý sa má nim stať. Teda v žiadnom prípade sa nesmie podobať tomu hostincu, v ktorom sa preň nenašlo miesto (por. Lk 2,8). Otvorme mu dvere srdca, aby mohol vstúpiť - o to ide na Vianoce. Vtedy poznáme, vtedy zistíme, koho v ňom máme: Záchrancu sveta a každého z nás. Iba On môže utíšiť všeludskú túžbu po pokoji a uzdravení. V ňom sa Boží Syn sám stal jedným z nás, aby nielen zdieľal celý náš ľudský údol, ale aby išiel s nami a priviedol všetkých do plnosti života v Bohu, k svojom Otcovi.

Prišiel do nášho sveta pred dvoma tisícročiami. A čo sa zmenilo? - konštatuje aj teraz skeptik. „Pokoj

ľuďom dobrej vôle“ (Lk 2,14), ohlasoval anjel z neba pri narodení. Kde všade zaznievajú „Jóbove zvesti“?! Vojny nemajú konca kraja, terorizmus sa šíri ako nikdy predtým, všade veľa sporov a bojov, zlo a nenávisť sa šíri vo svete, aj vo vnútri rodín...

V jednej z homílií konštatoval Ján Pavol II.: „Boh nepremenil tento svet tým, že sa stal človekom na pozemský raj ako by sme si to priali. Svet zostal naďalej plný útrap. Boh však do sveta vyslal blahodarný lúč lásky a zmilovania. Je to svetlo, ktoré nikoho nezásilňuje a nikomu nič nevnucuje je pozvaním našej pokore, našej slobode, našej láske.“ Teda len keď necháme vstúpiť Božieho Syna do nášho života bude všetko inak. Hoci na prvý pohľad sa veľa nezmení, napriek tomu uvidíme všetko v inom - novom svetle. Ježiš Kristus je svetom sveta. S ním sa nepotácame bezcieľne životom. Každému chce ukázať cestu, aby život bol zmysluplný. Cítíme, že nás vedie za ruku a nikdy nenechá padnúť do prázdna. Aj cez všetky rozvaliny sveta ukazuje cestu do budúceho života, ktorý v Bohu daruje život v plnosti. Vo všetkých biedach, útrapách a zdanlivých beznádejach, nás drží a nesie Božia dobrotivosť. V bezbrannom dieťati uloženom v jasliah zjavuje všetkým svoju ľudskú tvár. Ním dotknúť nájdeme cestu k pravej ľudskosti. Jemu otvorme dokoľan brány srdca, aby mohol vstúpiť do nášho života. Nie iba počas Vianočných sviatkov, keď ich slávime podľa kalendára, ale každý deň, ktorý nám Boh daroval. Potom budú Vianoce a Boh môže ďalej písať príbeh svojej nekonečnej lásky k ľuďom.

RUDOLF MASLÁK,
farár v Mníchove

Naši „pravičiar“, všetci odhodčení na marxistickej politickej ekonomii a o neoliberalne „múdrosti“ narychlo po prevrate dozvedení v USA, neustávajú v kritike vlády za to, že nechce pristúpiť na ich návrh, aby teraz, v čase krízy, znížila verejnú spotrebu a daňové a odvodové zaťaženie (podnikateľskej sféry). Inými slovami, Fico a spol. sú kritizovaní za to, že nechcú pristúpiť na opätovné uťahovanie opaskov v štýle prvej Dzurindovej vlády. Súčasne ich kritizujú za údajne vysoký deficit verejných financií a údajné zadlžovanie budúcich generácií.

Najmä argument o zadlžovaní budúcich generácií sa zdá byť pravdivý, preto môže pomýliť mnohých voličov - a o to práve ide.

JOZEF HLUŠEK

Záludné návrhy

V skutočnosti je to argument falšovaný. Je zarážajúce a takmer nepochopiteľné, že na tento argument naleteli a osvojili si ho aj viaceré európske ľavicové vládne strany. Našťastie, zatiaľ ešte stále naň naleteli u nás, hoci aj tu by istí mudrci radi znížovali výdavky do sociálnej sféry a znížením daňového zaťaženia podnikateľov „podporili“ trh práce.

To, čo sa pravici nepodarilo na Slovensku, darí sa jej napr. v Španielsku, kde Zapaterova sociálnodemokratická vláda prijala pravcové „protikrizové“ riešenia. Nad ich škodlivosťou sa zamýšľala Vicenc Navarro (1), profesor sociálnych vied na Universidad Pompeu Fabra a riaditeľ Observatorio Social de España v článku pod názvom „Znižovať v čase krízy verejnú spotrebu a deficit je nezmysel“. Ako sa zdá, španielska realita sa v mnohom až nápadne podobá tej našej, slovenskej.

Navarro píše, že v Španielsku sa udomáča „múdrost“, podľa ktorej je nevyhnutné redukovat' verejnú spotrebu. Zdôrazňuje sa, že na základe redukcie verejnej spotreby, treba znížiť štátny deficit. Eudí o tom stále dookola presviedčajú najväčšie masovokomunikačné médiá, ktoré tvrdia, že všetci Španieli si musia utiahnuť opasky, aby vydrželi z krízy, a štát musí byť prvý, aby ukázal príklad.

A presne to isté sa deje u nás na Slovensku.

Hoci toto posolstvo vyšlo z pravice, ktorá ho následne akoby iba podporuje, bolo postupne akceptované aj veľkými skupinami ľavicárov, vrátane španielskej socialistickej vlády. „Pravdou ale je, že ak sa budeme tejto rady držať, priviedieme náš štát k ekonomickému krachu“, tvrdí Španiel V. Navarro.

Jeho tvrdenie platí do bodky aj pre nás Slovákov a Slovensko.

Tu je na mieste upozorniť, že požiadavky na zníženie štátneho deficitu a výdavkov na verejnú spotrebu sú jadrom dzurindovsko-miklošovského balíčka „protikrizových“ opatrení a čoraz hlasnejšie zaznievajú od rôznych „nezávislých“ ekonomických analytikov. Vlastne sa kryjú s požiadavkou Bruselu, ktorá je „zabetónovaná na večné časy a nikdy inak!“ v tzv. Pakte stability. Podľa neho členské štáty EÚ nesmú mať deficit vyšší ako 3% HDP, ani väčšie zadlženie ako 60% HDP.

Navarro vo svojom článku pripomína a zdôrazňuje, že záväzok redukovat' deficit pod 3% HDP sa svojho času v EÚ-15 dodržal bez toho, aby sa akokoľvek vysvetlilo, prečo je magické číslo prípustného deficitu práve 3%, a nie napríklad 4 alebo 2%. A nevysvetlilo sa polopatisticky ani to, či stanovené percento je celkom ľubovoľné, ani či je ľubovoľná definícia deficitu.

Teoreticky - deficit štátu vznikne vtedy, keď jeho spotreba je vyššia ako jeho príjmy, zjednodušene ako to, čo sa

vyberie od daňových subjektov. Lenže v tejto definícii má celá oblasť verejnej spotreby rovnakú dôležitosť, pripomína Navarro a upozorňuje, že sa tým zahmlieva skutočnosť, že istá časť spotreby môže byť prebytočná, ale iná zasa nevyhnutná.

Podľa Európskej komisie (EK) je každý segment verejnej spotreby zlý a žiada ju znížovať bez ohľadu na dopady takéhoto kroku na ekonomicko-sociálnu situáciu v danom štáte, čo je podobný nezmysel ako napr. roky trvajúca požiadavka EK, aby všetky uhorky na spoločnom trhu EÚ boli rovné. Trvalo roky, kým páni byrokrati v Bruseli pochopili, že schválili a vyžadovali od členských štátov nezmysel. Ten však nemal také d'alekosiahle dôsledky na ekonomiku a

životnú úroveň občanov, ako požiadavka na max.3%-ný deficit a max.60%-né zadlženie.

Móda znížovať deficit, ktorá podľa Navarro trvá v EÚ už tridsať rokov, bola sprevádzaná inou módou - znížením daní. V súčasnosti dve módy spôsobili, že štáty nebohatli, ale postupne chudobneli. Miera rastu verejnej spotreby v prepočte na jedného obyvateľa sa znížovala počas obdobia kreovania EÚ, na priemer štátov EÚ-15. Dôvodovalo sa tým, že pri menšej verejnej spotrebe zostane viac voľných zdrojov pre súkromný sektor, pričom súkromný sektor zdroje, ktoré takto získa, lepšie zhodnotí, ako štátny a keďže verejný a súkromný sektor sa budú v istom pomere spolupodieľať na financovaní verejnej spotreby, vytvorí sa tak lepšie podmienky na jej rast.

Tento predpoklad je od základu nesprávny. Verejná a súkromná spotreba sa môžu dopĺňať iba v jedinom, a to pri zvyšovaní výkonnosti ekonomiky. Súkromný sektor predsa nutne potrebuje veľké verejné investície, akými sú napr. investície do komunikácií, dopravy, vzdelávania, informačných technológií a i., ktoré posúvajú na vyššiu úroveň ekonomickú výkonnosť štátu. Takéto „spojenectvo“ súkromného a verejného sektora sa uskutočňuje vo všetkých fázach ekonomického cyklu a jeho potreba je dokonca výraznejšia práve teraz, uprostred súčasnej hospodárskej a sociálnej recesie. Napríklad fabriky sú v súčasnosti málo využité kvôli zníženému dopytu po ich produktoch. Preto je veľmi dôležité a urgentné, aby sa verejná spotreba zvýšila (hoci aj za cenu zvyšovania verejného deficitu), aby sa tak zvýšil nedostatočný dopyt. Ak sa tak stane, verejná spotreba bude vytvárať zamestnanosť, ktorá umožní vyplácať mzdy, a tak sa zväčší súčasná nízka kúpyschopnosť pracujúcich a ich rodín.

„Robiť kroky opačným smerom, tzn. znížovať verejnú spotrebu, ako to stále žiadajú španielski pravičiar spolu s vládou, znamená odďaľovať, a nie približovať hospodárske oživenie!“, píše Navarro a myslíaci človek s tým nemôže nesúhlasieť.

Verejná spotreba je aj impulzom rastu produktivity v súkromnom sektore. Napríklad náklady vynaložené na vzdelanie (ktoré determinuje kvalitu pracovnej sily, jej kvalifikáciu) umožňujú zvyšovanie produktivity. Ale tiež verejné služby sociálneho štátu, (napr. materské školy a služby v domácnosti, ktoré uľahčujú vstup žien na pracovný trh), pozitívne ovplyvňujú produktivitu ekonomického procesu a sú štátnou investíciou do jeho vlastnej budúcnosti, pretože umožňujú zvyšovať počet pracujúcich, ktorí tvoria hodnoty, platia dane a tým určujú rozsah sociálneho zabezpečenia a všeobecného blahobytu.

(Pokračovanie na 11. strane)

Blížence

(Dokončenie z 1. strany)

No len čo sa na hru nalákal náhodný chudák, gul'ôčku šikovné prsty zmietli z hracej plochy mimo dosahu očí a dotyčný zakaždým ukázal iba na prázdnu škatuľku. Nič iné, len táto hra na škrupinky, tuším tak sa to volá, je aj manipulácia ideológiami, ktoré medzi sebou rozohrávajú spory a boje, no v skutočnosti sa navzájom pestujú a odovzdávajú si moc podľa toho, ako sa väčšina rozhodne v tzv. demokratických voľbách.

Donedávna bol ZSSR svetová ríša zla. Komunizmus padol, ZSSR zanikol, no ruský národ neprestal byť stredobodom nenávisť, len sa k nemu pridali do zoznamu niektoré nepohodlné arabské štáty. Nedávna cesta Obamu do Číny bola jedným z pokusov rozdeliť si planétu nanovo. Po paralely netreba chodiť ďaleko, veď tak si podelili svet Hitler so Stalinom a po vojne Washington s Moskvou.

USA nevládu niest' globálnu zodpovednosť ani ekonomicky, ani morálne. Rady by svoje smrdiace bremeno vyložili v Pekingu, vyfaulovali Rusko, očistili stratenú povosť obrancu slobôd a demokracie a získali časom celý svet na boj proti novému protivníkovi.

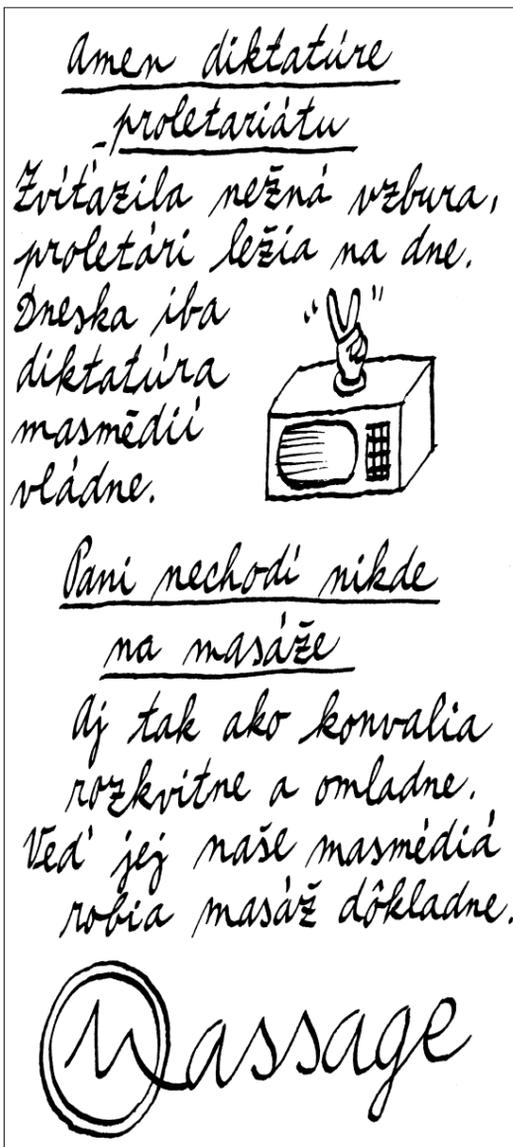
Nič nové pod slnkom. Len my sme stále rovnakí. Zbabeli, ustráchaní, posluhovační, zradní, karieristickí, zistiť - na úkor charakternejších, rovnako ako v päťdesiatych rokoch. Opäť využívame príležitosť nerozmýšľať, nedávať do súvislostí jednotlivé fakty, na ktoré sa trietiť mozaika nových globálnych rizík. Len je medzi nami ešte viac tých, ktorí sa z naivity, hlúposti či lakomosti mylia.

Mýli sa najmä ponovebromvá mládež, ktorá vstupuje do života bez pamäti, len ako spongia pripravená nasat' akýkoľvek tekutý obsah. A veľmi jej v tom pomáha iluzórna premisa, že pádom komunizmu sovietskeho typu bol komunizmus porazený a vôbec, že pádom komunizmu boli porazené pokusy vytrhnúť z človeka dušu.

Podľa drobného článku v novinách sa na spomienkovej schôdzke k výročiu 17. novembra, usporiadanej lionistami v Prahe, popri veľmajstroch slobodomurárskych lóží prihovril k šesťdesiatim prítomným aj Vojtěch Filip, súčasný predseda KSČM.

Modrá a červená. Blížence jedinej moci?

TEODOR KRÍŽKA

Kresba: Andrej Mišanek

Neprehliadnite

Kultúra č. 1/2010 vyjde s dátumom 13. január 2010

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Pre americké médium český prezident Klaus údajne vyhlásil, že súčasná česká spoločnosť je viac regulovaná ako pred dvadsiatimi rokmi za komunizmu a dodal, že má väčšiu obavu z nadmernej regulácie EÚ ako z Ruska. Dnešná hospodárska kríza však pramení vo svojej podstate z neriešenej širšej spoločenskej krízy, a to duchovno-morálno-kultúrnej. Je to kríza humanity, spoločenskej morálky a dôvery, ale aj kríza realizácie funkcií štátu.

Zreteľným dokladom takéhoto morálneho úpadku a krízy humanity sú informácie o možno katastrofálnom aktuálnom stave v niektorých tzv. čiernych sociálnych penziónoch na báze občianskych združení, ale aj v niektorých sociálnych zariadeniach pre dožívajúcich a bezvládných našich spoluobčanov. Má štát tolerovať, aby obyčajný človek v starobe sa stal obeťou neprofesionality a nerešpektovania základov morálky a kultúry, vrátane novodobých sociálnych zlatokopov žijúcich doslova z ľudského nešťastia?

Tu musia rozhodnejšie nastúpiť štátne orgány a reálne dosiahnuť nápravu, vrátane pomoci dnešným chorým, starým, nevládnym v hmotnej núdzi. Tito potrebujú nádej, a nie ešte väčšiu beznádej.

Pri retrospektíve posledných slovenských dvadsiatich rokov treba objektívne porovnať nielen parametre materiálneho rastu (poklesu), ale tiež mieru spokojnosti, pocitov šťastia a duchovného pokroku v živote obyčajných slovenských ľudí. Žiaľ, súčasný stav spoločnosti funguje mnohokrát bez transparentných pravidiel, hodnôt a bez podstatného vplyvu živoriacej kultúry. Symbolicky spomenieme napríklad známy prípad zneváženia ostatkov Žofie Bosniakovovej. Veď celkové priaznivé podmienky a demonštratívny spôsob ich likvidácie stáročného symbolu sociálnej pomoci trpiacim na Slovensku, ktorý slovenská spoločnosť nedochádzala ochrániť, tiež symbolicky vypovedá o morálnej biele a nezodpovednosti.

Je to prejav krízy morálky a kultúry. Obrazne povedané, bol to prípad pálenia doslova kultúrnych, spoločenských a ľudských hodnôt v priamom prenose.

Páchatel' je hlavným zodpovedným, ale nie jediným zodpovedným.

Pokiaľ spoločnosť nepomenuje nielen v danom prípade všetkých zodpovedných, tak aké hodnoty budú zničené nabudúce. Zodpovednosť je jediná záruka budúceho zachovania hodnôt, kultúrnych tradícií a našej budúcej spoločenskej prosperity. Len podľa údajov z Česka bolo tam od roku 1989 dodnes odcudzených okolo jedného milióna cirkevných umeleckých predmetov. Sú to horšie straty ako počas druhej svetovej vojny. Dodajme žalostno-neradosť stav značnej časti slovenského kultúrneho dedičstva, vrátane postupne ruinovaných slovenských kaštieľov, o ktorých záchranu nemá záujem ani štát, ani slovenskí boháči. O PPP projektoch na ich obnovu pre záchranu nenahraditeľného národného kultúrneho dedičstva, napríklad pre potrebu cestovného ruchu, ako unikátnych hotelových penziónoch, nepočut' ani slovo.

Podstatnou súčasťou slovenskej ekonomickej budúcnosti je práve intenzívny rozvoj cestovného ruchu s kombináciou: „hory, termálne vody a pamiatky“.

Hľadanie a hlavne nachádzanie zodpovedných je však všeobecným slovenským problémom. Samotnú zodpovednosť médiá a politiky potláča najmä fetiš peňazi ako jedinej miery hodnôt a úspešnosti. Média prezentujú svoje pochybné vzory osobností ako prototypy spoločenskej úspešnosti. Veľká a malá politika je príležitosťou spravidla na zbohatnutie a menej na službu verejnosti. Účastníci „revolučných“ mítingov z novembra 1989 si musia po dvadsiatich rokoch položiť zásadnú otázku, či vtedy nechceli lepšiu spoločnosť ako tá dnešná. Pozitívny spoločenský obrat môže uskutočniť len silná stredná vrstva v spoločnosti, ktorá má byť základom každého moderného štátu. Preto nestačí v spoločnosti len bohatá a vplyvná slovenská oligarchia a ešte bohatší zahraniční majitelia.

V slovenskej spoločnosti je málo vplyvná práve stredná vrstva. Napríklad učiteľia, ktorí by teoreticky mali patriť do strednej vrstvy, majúci nenahraditeľné vzdelanostné poslanie pre slovenskú budúcnosť, ekonomicke žijú spravidla neďaleko hraníc chudoby. Navyše nie je dostatočne

BRUNO ČANÁDY

Hospodárska kríza a Slovensko

chránený ich spoločensko-právny status. Nezriedka sa stretávajú s manipuláciami s ich finančným ohodnotením v mnohých obciach. Žiaľ, v súčasnosti je učiteľ fakticky skôr obecným učiteľom, a nie štátnym učiteľom. Inak celková slovenská duchovná chudoba, až duchovná bieda prekračuje prahy domácnosti tak materiálne bohatých, rovnako ako chudobných slovenských domácností. Budúcnosť Slovenska spočíva práve v posilňovaní vplyvu v spoločnosti najkultúrnejšej - strednej - vrstvy. Slovenská politika robí reálne veľmi málo pre spoločensko-politicko-ekonomicky vplyvnú slovenskú strednú vrstvu. Trebárs od výberu kandidátov na poslancov zo strednej vrstvy politickými stranami až po daňovú politiku, ktorá by bola výhodnejšia práve pre ňu. Tiež ľudia so širokým duchovným bolí od roku 1989 až doteraz len v malej miere spoločnosťou včleňovaní do politických elit. Tam mali prednosť osoby spravidla vidiace možno to, čo bude dnes, ale nevediace, čo bolo včera a ešte menej, čo bude zajtra. Na Slovensku je preto stabilne mnoho politikov a minimum štátnikov. Na škodu prítomnosti a budúcnosti Slovenska.

Svetoznámy americký nositeľ Nobelovej ceny za ekonomiku J. Stiglitz pri ekonomickej analýze sveta spomína veľmi negatívne český ekonomicke prípad Klausovho šokového „veľkého skoku vpred“ (kupónová privatizácia), ktorý podľa neho vytvoril skupiny, ako doslova hovorí, zločincov v bielych golieroch („white-collar criminalis“).

Pred dvadsiatimi rokmi bola medzi väčšinou slovenských ľudí oveľa väčšia nádej z budúcnosti. Dnes je tu prítomná veľká neistota práve z budúcnosti. Prehĺbila sa vzájomná ľudská odcudzenosť, závisť, chamtivosť a nedôvera k nositeľom správy vecí verejných. Pravdu opäť potláča pokrytečstvo ako v obdobiach pred vyše dvoma desaťročiami. Odkazom novembra 1989 je hovoriť vždy otvorene (a pravdivo) a bez výnimky o všetkých aktuálnych spoločenských problémoch (trebárs dnes o rómskej kriminalite a i.). Otvorenosť je jediná cesta k reálnej náprave a spoločenské pokrytečstvo je „cesta do pekiel“.

Ale vráťme sa opäť do dnešnej globálnej reality svetovej hospodárskej krízy. Samotné ľudstvo bude musieť vynaložiť na zdlanie hospodárskej krízy možno až 50 biliónov dolárov s neistým dlhodobým výsledkom. Práve tieto neisté výsledky vyplývajú z toho, že podstatou ekonomickej krízy je praobyčajná ľudská chamtivosť, nedostatok spolupatričnosti mocných s obyčajnými ľuďmi a nekonanie verejnej a ekonomickej moci v súlade so spoločenskými verejnými záujmami. Tiež odcudzenie politickej moci a samotnej ekonomickej moci konat' verejné dobro, či preferovanie mamonu peňazi na úkor skutočných ľudských hodnôt v každodennom živote.

Zastavme sa na chvíľu v USA, kde kríza vznikla a odkiaľ sa rozliala do celého sveta. Za krízou na území USA nie sú len kolosálne finančné špekulácie a toxické cenné papiere. Je tu dôležitý dlhodobý pokles konkurencieschopnosti americkej ekonomiky. Napríklad asi 86 percent spotrebného tovaru v USA bolo vyrobených mimo jeho územia. Takto odchodom výrobných odvetví z USA klesla americká konkurenčná schopnosť ako i možnosti zvýšiť zamestnanosť. Naopak, zvýšila sa závislosť od virtuálnych finančných transakcií a zväčšila sa miera života amerického štátu a jeho obyvateľov na dlh. Za posledných troch amerických prezidentov pred Obomom narástol americký štátny dlh trojnásobne, viac ako za predchádzajúcich 50 rokov po Veľkej hospodárskej kríze z tridsiatych rokov.

USA pomáha dolár ako svetová rezervná mena, ktorá umožňuje ho tlačiť v amerických rukách. Potom však americký dlh neplatia len Američania, ale tiež občania sveta. Zároveň celý svet (dnes predovšetkým Čína, ale nielen) svojím nákupom amerických štátnych dlhopisov spolufinan-

cuje americké ekonomicke prežitie a americkú vojenskú moc. Minulé a súčasné tlačenie dolárov v USA práve platí drahý dovoz tovaru a služieb, vojenské výpravy a prítomnosť na celom svete a celkovú moc svetovej supervelmoci. Na dlh, alebo za tlačené doláre.

Ale dokedy to tak bude ďalej? To je zásadná otázka budúcnosti nielen pre USA. Boj o nový globálny finančný systém, hlavne o dolár ako svetovú rezervnú menu, je doslova bojom o americké ekonomicke prežitie v dnešnej podobe a o postavenie už otrasenej, ale ešte stále jedinej svetovej supervelmoci. Samozrejme americká výrobná ekonomika dokázala vyrobiť prostredníctvom najvyspelejšej technológie a výskumu špičkové zbrane, mnohé moderné civilné technológie a rôzne špeciálne výrobky. Ale v čase krízy aj odberateľia takýchto prevažne špecializovaných špičkových, ale drahých komodít už nemajú jednoducho na to. Navyše dlhodobá a výrazne sa oslabila americká stredná trieda, ktorá schudobnela a tento proces sa hypotekárnu a finančnou krízou ďalej zdynamizoval. USA sú takto pod vonkajším tlakom na vytvorenie novej rezervnej meny mimo dolár a na vznik nového multipolárneho svetového poriadku.

Aj USA budú čoraz viac pod silnejúcim vnútorným tlakom predovšetkým stále nespokojnejšej a chudobnejšej americkej strednej vrstvy. Je tu potencionálna hrozba krízy jednotlivých štátov USA, miest a kríza vzťahov málo majetnej väčšiny a skupiny krízou posilnenej a stále vplyvnejšej finančnej oligarchie (skutočných nositeľov americkej moci). V tejto súvislosti sú veľmi zaujímavé názory už spomenutého J. Stiglitz. Podľa neho americká vláda podľa hla v panike lobistickému nátlaku amerických veľkobáňk, kde tieto získavajú vládnú finančnú pomoc, ktorú zaplatia veľmi drahú občanmi zo svojich daní. Taktiež je to prepisovanie pravidiel trhovej ekonomiky, kde netrpia tí, ktorí spôsobili straty, a takýto prístup je z hľadiska Američanov hrubo nespravodlivý a ekonomicke výsledky je viac než pochybný. Stiglitz uvádza, že by vláda mala hrať aktívnejšiu úlohu, vrátane stanovovania stimulov a uskutočňovania personálnych zmien v bankách, nakoľko je riziko, že tí istí, čo prispeli k vzniku finančnej krízy, budú pokračovať ďalej v rizikových operáciách. Označuje situáciu za hrubo nespravodlivý socializmus americkeho razenia, kde sa takéto banky prikrmujú z daní, pričom obyvateľia USA sú takmer bez sociálneho zabezpečenia. Ide o prípady tzv. náhradového kapitalizmu tak, že straty súkromných spoločností sa uhrádzajú z verejných prostriedkov. Ide o akúsi socializáciu vybraných súkromných spoločností. Ale prípadné zisky sa naďalej nechávajú privatizovať.

Stiglitz doslova uvádza: „V skutočnosti toto nie je socializmus, ale rozšírenie systému blahobytu pre podniky. Bohatí a mocní sa obracajú, kedy sa im zachce na vládu, aby im vypomohla, len jednotliví ľudia v núdzi sú sociálne zabezpečení veľmi slaboo“.

Teda je to akýsi socializmus pre bohatých s rizikom, že ekonomicke to krízu len prehĺbi. Likvidácia celých výrobných odvetví najmä v USA a v Európe znamená väčšiu zraniteľnosť ich ekonomik a väčšiu možnosť nezamestnanosti ich obyvateľov. Takáto dezindustrializácia sa deje prostredníctvom dlhodobej finančnej politiky veriteľov, ktoré vytiahli zisk z výrobných odvetví a takto ukončili existenciu zadlžených a neskôr likvidovaných výrobných podnikov. Naopak, v USA dosiahol sektor služieb takú úroveň, že už nebudu zvyšovať americkú zamestnanosť a tak absorbovať rastúcich nezamestnaných. Popri USA k likvidácii celých výrobných odvetví došlo k zvýšeniu miere napríklad vo Veľkej Británii. Oveľa menej však napríklad v Nemecku.

V súčasnosti sa na Slovensku po rokoch prvýkrát mierne poklesla celková pri-

daná hodnota slovenského priemyslu, ktorý sa dostal na vývojové rázcestie. Z tohto titulu zanikajú zvyšky textilného priemyslu, iné odvetvia však majú väčšiu perspektívu. V poľnohospodárstve výrazne klesá predovšetkým živočišna výroba aj vďaka regulačno-dotačnej politike EÚ. Dnešná likvidácia produkcie mlieka na Slovensku znamená, že zajtra môžeme stratiť aj potravinársko-spracovateľské kapacity. Inak strednejšia poľnohospodárska dotačná politika v západnej časti EÚ oproti jej strednej a východnej časti je prejavom vplyvu a bohatstva väčších štátov a starších členov EÚ. Ešte uveďme, že v českom pohraničí je už tretina pôdy v zahraničných rukách, ktoré takto získavajú priamo bruselské eurodotácie. V tejto súvislosti môžu byť zaujímavé vlastnicke údaje z juhu Slovenska.

Súčasná svetová hospodárska kríza je predovšetkým krízou hodnotovou, ale i krízou civilizácnou a krízou štýlu života. Ako vidieť, bohatstvo a hospodársky rast musí byť prostriedkom a nielen konečným cieľom spoločnosti. Spokojnosť občanov má byť týmto cieľom. Hospodárska kríza môže byť príležitosťou pre budúce pozitívne zmeny alebo naopak, zámenkou pre ešte väčšie uplatnenie vplyvu sebeckva na úkor solidarít, bohatších na úkor chudobnejších, ale i veľkých krajín na úkor tých menších. To by bol asi začiatok štvrtej fázy hospodárskej krízy s jej zásadnými a bezprostrednými politickými dôsledkami na samotný politický systém štátov. Vznikal by úplne nový svetový poriadok.

Dnešná hospodárska kríza môže byť nakoniec relatívne úspešne zvládnutá a môže nastať ďalšie obdobie slušného hospodárskeho rastu a prosperity. Druhou, ale pravdepodobnejšou možnosťou je, že kríza po tom, ako narazí na pomyselné ekonomicke dno, sa premení na síce menej drastickú formu latentnej krízy, kde väčšina európskych ekonomik prejde do obdobia nulového alebo minimálneho hospodárskeho rastu. Takýto dlhodobý vývoj (akási obdoba stagnácie ekonomiky spred niekoľkých rokov v Japonsku) s malými rastovými možnosťami, však perspektívne vyvolá určitú rozpočtovú, sociálnu a politickú nestabilitu. S obmedzenými možnosťami pre väčšinu občanov hľadať si vhodnú prácu, zabezpečiť základné sociálne a zdravotné služby a dať vzdelanie svojim potomkom.

Zdravotný, dôchodkový systém pre obyvateľov, dlhová služba štátu nevyhnutne potrebuje určitý vyšší hospodársky rast na zabezpečenie kolapsu týchto systémov a sociálnym nepokojom. Taktiež nižší rast HDP, spravidla pod 3 percentá, nebude významnejšie znižovať nezamestnanosť. Slabinou Slovenskej republiky je nedostatočný reálny vplyv slovenských občanov na slovenskú ekonomiku. V prípade minulej plynovej krízy mali rozhodovanie v rukách zahraniční majitelia manažérskych práv v slovenskom plynárenstve a v celej energetike. Prebiehajúca finančná kríza a aktuálna potreba financovať slovenskú diaľničnú infraštruktúru poukázala na to, že prístup slovenských bánk určujú ich zahraniční majitelia, obdobne ako pri strategických podnikoch. Samozrejme môžeme byť úprimne povďační zahraničným investorom, ktorí na Slovensku vybudovali alebo ešte vybudujú nové progresívne podniky, reálne vložili svoje prostriedky do zveľadenia firiem, zvýšili zamestnanosť alebo priniesli moderné inovácie. Popritom možno si však klásť legitímnu otázku ohľadne niektorých významných podnikov slovenskej ekonomiky, zväčša prirodzených monopolov, ktoré budovali viaceré slovenské generácie a mali zabezpečený dlhodobý profit, ktoré sa dostali do zahraničných rúk. Predovšetkým privatizácia výnosného a pre štát strategického plynárenstva a energetiky by iste neprebehla trebárs vo Francúzsku, Nemecku, či v iných štátoch západnej Európy. Navyše v susednom Česku alebo v Maďarsku také strategické firmy ako ČEZ alebo MOL zostali doteraz pod manažérskou kontrolou v národných (a nie v zahraničných) rukách.

Naopak expandujú k svojim susedom. O Poľsku nehovoríme. Dokonca v prospech záujmov takýchto dôležitých národných korporácií a proti ich zahraničným hrozbám prijímajú osobitné zákony ako Lex MOL v Maďarsku alebo pripravovaný Lex Volkswagen v Nemecku.

Slovensko a jeho vtedajšie elity však išli iným smerom, prepáli svoju historickú šancu a vzdali sa do budúcnosti nielen dividend, ale tiež reálnej hospodárskej suverenity. Štát zostal bez vplyvných ekonomicke-energetických pák a Slováci sa ocitli takpovediac v ekonomicke podnájme. Navyše dnešný pohľad na náš bratislavský petrochemický gigant, ktorý v minulosti sponzoroval v Európe uznávaný atletický míting kontinentálneho významu alebo celý veľký (dnes, žiaľ, viac-menej zaniknutý) športový klub s centrami pre slovenskú športovú mládež či slovenskú kultúru je momentom ďalších dôsledkov nezmyselnej reprivatizácie, vďaka ktorej slovenské peniaze tiekli (a tečú) peňazovodom k našim susedom. V tomto smere spomenieme televíznu reláciu „Lampa“ z 2. 7. 2009 s účasťou slovenského toppodnikateľa P. Tkáča, inak spolujaziteľa J&T. Spomenutý Tkáč okrem iného poukázal na predchádzajúci chybný vládný postoj zo začiatku 21. storočia, ktorý výrazne preferoval zahraničné subjekty a naopak cieľavedome v privatizácii, reprivatizácii a v tendroch potláčal účasť slovenských podnikateľov. Uviedol príklady zo štátov vyspelej západnej Európy, kde štát uprednostňuje takúto vlastnú hospodársko-kapitálovú elitu a domáce podnikateľské subjekty oproti zahraničným subjektom. Preto je na rozdiel od iných krajín veľmi malý podiel, počet a ekonomicke vplyv takejto kapitálove slovenskej ekonomicke-kapitálovej vrstvy, ktorá by skôr preferovala ekonomicke záujmy Slovenska a svoj zisk by vo väčšej miere reinvestovala na Slovensku, a nie v zahraničí, ako to výrazne robia zahraničné subjekty. P. Tkáč ďalej spomenul v tomto smere popri prípade Slovnaft aj reprivatizáciu košického hutníckeho giganta, ktorý nový zahraničný subjekt získal za veľmi výhodných podmienok a dodnes zo Slovenska do zahraničia obdržal niekoľkonásobok investovaných peňazi. Položil si otázku, či nebol vhodnejší slovenský podnikateľ, ktorý by manažérsky zvládol takéto podnikanie a skôr by investoval časť získaných prostriedkov trebárs vo Vysokých Tatrách ako v zahraničí.

Prečo spomíname túto tému. Prebiehajúca hospodárska kríza a zásadné zmeny v svetovej ekonomike legitímne kladú otázky, čo je v prospech Slovenska a čo je v jeho zásadný neprospech. Z hľadiska záujmov Slovenska a jeho občanov reprivatizácia a privatizácia zo začiatku 21. storočia môže byť chápaná z národohospodárskeho, finančného, politického a morálneho hľadiska ako obrazne takpovediac „ekonomicke vlastizrada“ Slovenska, spojená s likvidáciou slovenskej hospodárskej suverenity a s jednoznačnou preferenciou neslovenských záujmov. Vo vzťahu k slovenským strategickým (energetickým) podnikom bola tu navyše tiež sporná aplikácia legislatívy o nakladaní s majetkom strategických podnikov. Bolo to rozhodnutie vtedy vládnucich politikov (žiaľ, nie štátnikov) bez ohľadu na dlhodobé verejné a národnoštátne záujmy. V dnešných časoch hospodárskej krízy je tu však nová výzva pre politikov, ktorí majú štátnicky rozmer. Možno sa do budúcnosti postupne otvorí otázka rozšírenia ekonomickej základne štátu, najmä v energetike, dopravne, infraštruktúre a v bankovníctve. Kríza a obdobie po nej môže byť výzvou a významnou príležitosťou, aby sme nezvrátili odštartovali procesy mnohovrstvej rekonštrukcie slovenských ekonomickeých základov a budúcej spoločenskej obnovy, vrátane postupnej revitalizácie ekonomickeého vplyvu a snád' aj budúceho skultúrnenia samotnej slovenskej kapitálotvornej vrstvy. Ide tiež o posilnenie jej spoločenského významu, ekonomickej sily, vrátane jej legálneho preferovania z hľadiska národnoštátnych záujmov tak ako vo vyspelých západoeurópskych štátoch.

Občan by sa mal zbaviť obyčajnej ľudskej závislosti k takýmto ľuďom a ich nadštandardnému ekonomickeému postaveniu. Na druhej strane hospodárske elity musia chápať svoje postavenie ako zodpovedné poslanie na využitie svojich schopností na prospech, no nielen vlastný.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

MARGITA IVANIČKOVÁ

Snímanie krížov

Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu rozhodol, že vystavovanie krížov v triedach štátnych škôl porušuje dva články Európskeho dohovoru o ľudských právach, pretože prítomnosť náboženských symbolov porušuje sekulárne princípy, na ktorých by verejné školy mali fungovať. Celé to začala Soile Lautiová, Talianka fínskeho pôvodu žijúca na severovýchode krajiny. Nepáčilo sa jej, že v škole, ktorú navštevujú jej dve deti visia v triedach kresťanské kríže. Rozhodla sa ich totiž vychovávať sekulárne. Keď nepochodila v škole ani na talianskom ústavnom súde, obrátila sa pred tromi rokmi na Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu. Až ten jej dal za pravdu.

Verdikt európskeho súdu platí pre všetkých 49 krajín, ktoré dohovor podpísali a patrí medzi ne i Slovensko.

Správa z tlače 5. 11. 2009

*A je to tu, Pane!
Nádherne bezmocný
trvácne pribitý
Neskutočne dobrá práca!
Stal si sa persona non grata*

*Huckať psov žiadúce
Plávať povolené
Divíš sa, že Ti tú prevahu
jeden blbec zrátal?*

*Asi nie. Návnada zabrala
Pane, už koľký raz?
Ty nás tu nechávaš -
ľúbených pankhartov-
nám samým napospas*

*Stačil len jeden hlas
naoko na skúšku
Teror nám vždy takto
potichu začínal
Mierou na zápästie
ochotou k obušku
Démonom súhlasu
zrieka sa nádeje
zhlúpnutá väčšina*

*Mlčte ďalej, mlčte
moji najrodnejší!
Šijú vám na klopy
trendovú superstar
Nech už je konečne
raz a navždy jasné
že sme si zvesili
krotko a vedome
Jeho i vlastnú tvár*

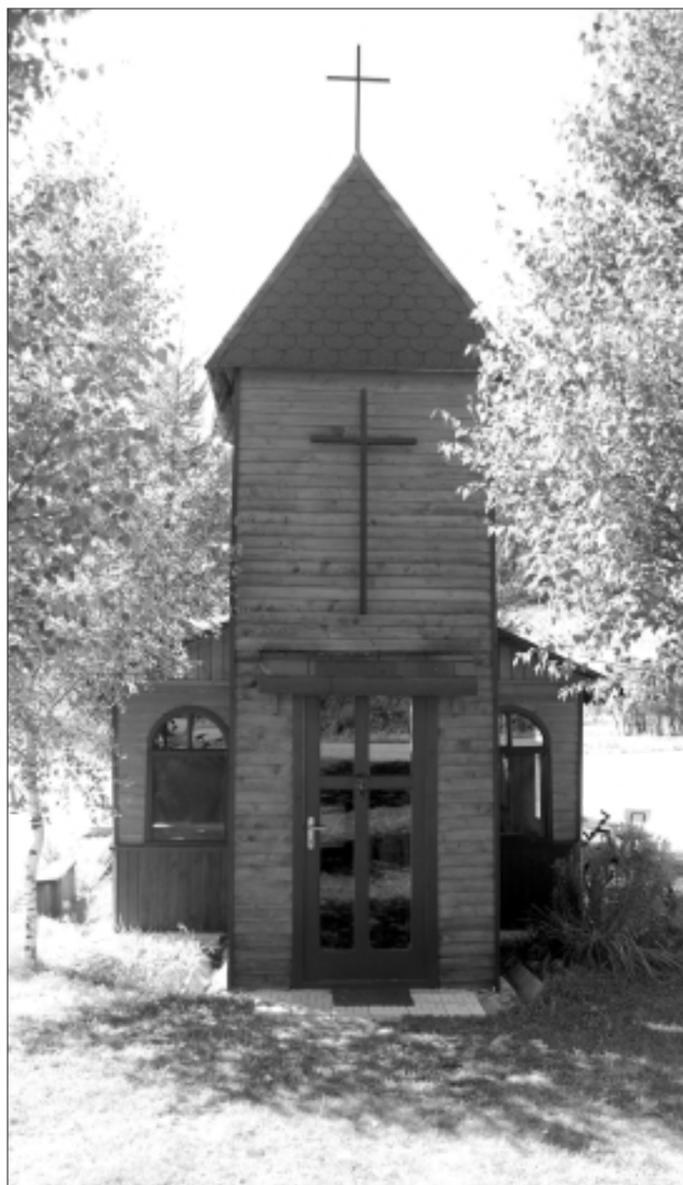
Kríže za rampami

Malé sakrálné objekty v pásme Javorina

Po roku 1989 sa u nás otvorili štátne hranice k ostatnému svetu ako jeden zo základných prejavov demokratického štátu rešpektujúceho základné ľudské práva, najmä však práva slobodného pohybu. Za pomerne krátky čas boli odstránené všetky fyzické zábrany (drôty, závary, výstražné značky), ktoré zakazovali vstup a znemožňovali migráciu obyvateľstva. Paradoxom k tomu je fakt, že niektoré hranice vnútroštátnych objektov zostali aj po otvorení schengenského priestoru uzavreté, zatarasené a bežnému človekovi neprístupné.

Takýmto územím je bývalý vojenský výcvikový priestor Javorina v Levočských vrchoch. Na zákaz vstupu a pohybu tu stále upozorňujú dopravné značky, príkazové tabule a závary. Akoby sa takto chcela zastríeť nepružnosť štátnych orgánov pri vracaní v minulosti násilne odňatých pozemkov. Alebo definitívne utuľtať a vymazať z pamäte ľudí veľká krivda spôsobená bývalým komunistickým reži-

mom, ktorá mala za následok úplné vysídlenie tu žijúceho obyvateľstva a totálnu likvidáciu niekoľkých dedín a osád. Z domov, hospodárskych budov

i nádherných chrámov tam nezostalo skoro nič. Neblahými časmi narušená príroda sa pomaly obnovuje, no zároveň zastiera posledné zvyšky objektov postavených ľudskou rukou. V súvislosti s týmto nás zaujal výskyt a stav malých sakrálnych objektov nachádzajúcich sa na tomto území.

V bývalých dedinách a osadách (Ruskinovce, Dvorce, Lubické Kúpele, Blažov, Blažovská Dolina, Čertež) pulzoval aktívny kultúrny a náboženský život. Okolo prístupových ciest, na kostolných nádvorciach, cintorínoch a významnejších vrškoch tu bolo postavených veľa krížov a kaplniek. Pri vyhladzovaní a búraní dedín boli mnohé z nich zničené. To čo zostalo podľahlo zubu času. Päť drevných krížov prehnili, plechové korpusy zhrdzaveli a zvalené kríže zarástli burinou. Udržiavané, respektíve niektoré novopostavené kríže zostali tesne pred hranicami pásma (napr. v Toryskách, Závade, Nižných Repašoch), ako nemé mementá poukazujúce na krutosť a nespravodlivosť režimu. Okrem toho nepretržite pripomínali a utužovali trvalú pamiatku na pôvodných obyvateľov a vzbudzovali akú-takú nádej na návrat do milovaného kraja.

Po polstoročnej izolácii a odchode vojsk sa ľudia začali na miesta spustnutých a zmiznutých obcí vracat'. Najprv tajne, neskoršie na zvláštne priestupky. Prvé čo začali na pustatinách vyhľadávať boli miesta kde kedysi stáli kostoly, cintoríny a pochopiteľne domovy. Na miestach bývalých kostolov (alebo v ich blízkosti) svojpomocne postavili provizórne drevené prístrešky z ktorých sa postupne vyprofilovali štýlové kaplnky (Ruskinovce, Blažov). Pri týchto kaplnkách sa raz ročne rodáci a potomkovia zvyknú schádzať, aby pri svätej omši spomínali na svojich predkov a ďakovali za vydobytú slobodu. Pribúdajú aj obnovené prícestné kríže, ktoré symbolicky ohraničujú začiatky a konce obcí, ústredné cintorínske kríže na miestach zrovnávaných cintorínov i pamätné kríže od bývalých obyvateľov. Pri nedávnom terénnom výskume a

mapovaní malých sakrálnych objektov bol v tóni húštiny neďaleko jednej cesty v Blažovskej doline nájdený storočný kamenný traverťinový kríž postavený v roku 1908 na pamiatku istého baróna Mengersena. Z roku 1899 pochádza kamenný podstavec (dnes s novým kovovým krížom) na mieste bývalej blažovskej školy. Najstarší drevený kríž v Blažove pochádza z roku 1949, samozrejme dnes s novým plechovým polychrómovaným korpusom. Nasledujú ďalšie a ďalšie kríže, každý so svojou históriou a svojím osudom.

Kríže za rampami, len samé kríže bez domov či iných stavieb. Skutočná slovenská rarita. Niektoré, ako vidno, prežili úctyhodný úsek dejín a prežívajú ďalej. Možno čakajú na návrat života do pustatiny. Možno v blízkej budúcnosti k nim pribudne chatka, domček, záhradka i človek so živou vierou...možno.

Text a foto:
LUBOMÍR KALAVSKÝ

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Po Novom roku 1945 prišiel do Žiliny za Milkom Jožko Cincík, J. Ciger-Hronský a Stano Mečiar - vraj poradiť sa, ako ďalej? Hronský dôvodil, že „tu“ nemožno zostať, lebo sa tu bude vo veľkom likvidovať. On sám zažil povstanie v pivnici vilky pred hotelom Slovan, na slame. Zažil ako v bezprostrednej blízkosti strieľali ľudí a videl celkom blízko tiecť ľudskú krv po stenách pivnice.

Matičiar odišiel do Bratislavy a potom koncom marca evakuovali do Rakúska do kúpeľného miesta v blízkosti Kremsmünstra, kde bola evakuovaná celá vláda. Milko evakuoval zo Žiliny do Skalice k mojej sestre. Na Veľkonočný pondelok som aj ja so ženou a Milkom evakuovali osobitným transportom cez Hodonín, Prahu, Tábor, Budejovice do Horného Rakúska, do malej dedinky Aurozlmunster práve v deň, keď zomrel prez. Roosevelt. Tam nás už čakala Milkova rodina, ktorú ta dopravil Henrich Bartek. Spolu sme tam žili, spolu sme vypočuli „svedeckú výpoveď“ akéhosi Nitrančana, ktorý prežil prechod frontu v Žiline a teraz si prišiel pre svoju manželku v Rakúsku. V Žiline ho zavreli do akejsi pivnice a zažil tam udalosť iste veľmi závažnú: každú chvíľu niekoho z pivnice vyviedli a kdesi na dvore odstrelili. Prišli tam za nimi akísi ľudia, ukazovali im fotografiu Milka Urbana a vraveli: „Keď nám poviete, kde sa tento človek zdržuje, hneď vás prepustíme.“ Čo by bolo z Milka, keby ho udalosti boli zachytili doma?

Potom nás zavreli v Rakúsku. Najprv okresnom meste Ried im Innkreis, severne od Salzburgu a potom v alpskom tábore Golling a definitívne v Glasenbachu, v tesnej blízkosti Salzburgu. Tam sme prežili zimu 1945/46 aj 1947. Vtedy nás spolu odviezli 16. januára 1947 cez Železný Brod a Plzeň do Prahy a odtiaľ po šiestich týždňoch do Bratislavy.

V Bratislave sa Milko dostal na celu s generálom Hofflem, no o niekoľko týždňov ho prepustili na slobodu. Ktosi ho však zhladal na ulici a hneď sa písalo v ktorýchsi novinách, ako je to možné, že šéfredaktor Gardistu chodí na slobode. I znovu ho zavreli, teraz už na okresný súd a 11. dec. 1947 po súde, kde vystupoval aj Mach, Mráz, Poničan, Kružliak a iní, ho prepustili na slobodu. Uchýlil sa v dome prof. Dr. Purginu v Chorvátskom Grobe, kde žil až do r. 1963, keď sa presťahoval do štátneho bytu pri škole...

A už napokon len na to, na čo si iste zvedavý. A som v rozpakoch. Pristupoval som k čítaniu skutočne s najväčšou dávkou zhovievavosti, dobromyseľnosti; v krátkosti s tým, že na všetko nájdem nejaké vysvetlenie a prípadne ospravedlnenie. Dal som sa do čítania ešte vo vianočných prázdninách, keď som si musel vziať dovolenku, aby som mohol byť s deťmi doma. Keď som prečítal asi 150 strán a pýtal sa ma jeden známy, čo na to poviem, bol som v rozpakoch. Veľa udalostí som poznal a poznám i z vlastných zážitkov a Milko ich verne opisuje. Rozličné úvahy o medzinárodných udalostiach, vysvetľovania postojov ZSSR v prípade poľskej vojny, postojov našich komunistov, atď. som bral dobromyseľne; asi tak, že sa tu dá robiť stále porovnanie s terajšími udalosťami a pomermi, že mnohých prípadoch možno robiť „vyrovnanie“: Slovenský štát - ČSSR, Nemecko - ZSSR a pod. a vtedy by mi to vyhovovalo. No čudno sa ma dotýkajú state, ako napr. na s. 127-128: Alina nahovára Adama, aby zanechal redaktorstvo. Adam váha: Kam potom? A na str. 128:

S trpkými nátkami v hlase sa rozpravil

- To nie je problém zamestnania. Rozmýšľal som o tom. To ti je vec presvedčenia. Keby som ho mal, keby som sa mohol rozhodnúť...

- A nemôžeš?

- Žiaľbohu

- Prečo?

- Pretože by som sa musel odsúdiť a zahodiť veľa vecí, ktoré mi prirástli srdcu, bez ktorých si neviem predstaviť život. A s nimi... Vedno s nimi by som mu-

FRANTIŠEK VNUK

Román Mila Urbana Kto seje vietor očami jeho priateľov a spolupracovníkov

sel trhať zväzky aj s ľuďmi, ktorých mám rád.

Bolo to skutočne tak? Bol Milko už vtedy srdcom na druhej strane? Ja som bol vždy presvedčený, že všetko, čo robí, robí z presvedčenia. Boli chvíle, keď sme v redakcii zúrili, nadávali, hromžili, ale na jedno sme nedali dopustiť: na štát, i keď sme si v redakcii, napríklad, robili otvorené žarty na Beňa, a zavše aj na Marka. Nechce sa mi veriť, že Milko žil stále v takýchto myšlienkach. Je pravda, že dával výpoveď, alebo že Beňo žiadal Marka o jeho prepustenie, ako aj Kubalu a Farkaša. A Marek vždy odpovedal, že s Milkom odchádza aj on... Nijaké násilia sa na neho nerobili.

A ešte tieto paralely: Beňo odchádza po prez. voľbe do svojho paláca, str. 190: Vlado Kalnický... sledoval, ako sa blahotný vezie... Špalieri ohúrených ľudí kývali rukami, volali na slávu a jemu išiel mráz po chrbte. Videl v tom iba detinské pechorenie, pochybnú slávu údelného kniežat'a, nad ktorým bedlí zrak bezohľadného protektora. -

Možno tu urobiť porovnanie s nedávnou voľbou 12. nov. vo Vladislavskej sále s udalosťami vonku? Ak áno, potom by bolo veľa vecí v poriadku. Volí sa takáto forma kritiky, keď niet inej možnosti. Str. 403-404:

...ktorí teraz robia paseku v ľudských vzťahoch, obracajú na ruby mravné zásady... Vedť to je návrat do pravku, k barbarskej besnote. -

Možno s tým súhlasiť, ak je dovoľná paralela s dneškom.

A hneď pod tým: Kto by dnes mohol zachrániť nejakého Vándora? Kto by sa opovážil?

Sú to skutočne len tak napochytre pozháňané úryvky. Viem, že zaujať stanovisko by si žiadalo viac času aj miesta. Teraz už nevládzem. Nechám si to prípadne aj na pokračovanie, lebo veď je o čom hovoriť.

Len ešte toľko záverom: nedočítal som to dodnes. V Bratislave je medzi známymi poplach. Nevedia pochopiť, prečo píše o tomto a takto.

Ale ani oficiálne recenzie nevyzneli nejakú dobre a v tom je celá tragédia. Že písal takto, odohnal si starých osvedčených priateľov, ale nezískal si ani na druhej strane nijaké sympatie.

A potom celé tie state o postoji komunistov, o ich predvídavosti, o organizačnej schopnosti, o tom, ako všetci s nimi držali, všetci ich podporovali, všade boli, všetko vedeli. Vedť to nie je pravda, to je skutočne len románová konštrukcia. Vedť pravdou je opak! Ako sa dá potom vysvetliť, že celý rad ústredných ilegálnych výborov padol do rúk bezpečnosti, keby s nimi všetci držali? Vedť podľa Husáka, ale aj podľa Dejiny kríčovky všetci slovenskí komunisti až do r. 1943 (po Stalingrad) boli za slovenský štát! Sám Husák, ani Novomeský nevyvíjali nijakú ilegálnu činnosť. To je všetko len dodatočne vyfabrikované. Ak je pravda, že Š(aňo) Mach sa stretol raz s Husákom, tak bola reč len o tomto: „Robte diverzie, rozvracajte! Ale pamätajte: ak si neurobíme poriadok sami, prídu ho robiť Nemci, ale so všetkými následkami.“ A oni potom nič nerobili, pravda, okrem tých posledných vecí v r. 1944... Že držali spolu a podporovali sa? - Ako? Vedť posledný Ú(stredný) V(ýbor) sa skladal už len z troch ľudí!

Jožovi Kútňikovi v júli minulého roku Milko povedal v Oravskom Podzámku, že píše na túto tému preto, lebo cíti povinnosť písať pravdu pre ďalšie generácie, aby tieto videli, ako to bolo v skutočnosti. Takéto opisovanie mňa nepresvedčuje.

Pri tom všetkom mám Milka rád. Je

mi krstným otcom dvoch detí. Bol by som najšťastnejším, keby mi niekto povedal, že takto sa to muselo napísať, alebo že pod tým a tým sa musí myslieť toto a toto. Zatiaľ však tápem, bojujem, nechápem, nerozumiem... Zatiaľ však aj odražam nevyberanú útoky na neho.

Pomôžeš mi dostať sa z toho? Budem Ti veľmi vďačný. Tebe sa iste s mnohým zdôveril, možno vieš aj niektoré veci ináč vysvetliť, do iného svetla postaviť. Veľmi by som to potreboval, aby som sa uspokojil, a aby som vedel nejakú uspokojiť aj celý rad jeho čitateľov, ktorí sú zúfalí.

Drahý Mikuláš, nehnevaj sa, že som Ťa zapriahol takýmto čítaním. Mal som skutočne najlepší úmysel urobiť to oveľa kratšie, ale mal som tu ticho, nikto nevyrušoval, nuž „utrhol“ som sa.

Pekne si Ťa pozdravujem i Tvojich drahých

Trnava, Fučíkova 14, 18. II. 1965. Tvoj: Vílo

M. Gacek odpovedal V. Kovárovi 1. marca 1965 listom, v ktorom uvádza svoje dojmy zo stretnutí s Milom Urbanom. Je síce aj on sklamanej tónom a obsahom románu Kto seje vietor, ale vyslovuje presvedčenie, že netreba nad autorom lámať palicu, pretože sa dá očakávať, že všetko naprávi v III. diele trilógie:

Vilko môj, Tvoj list som dostal a čítal ho so zatajeným dychom; ozajstne úprimné Confiteor.

Leitmotívom aj Tvojej spovedi - všetkého toho bolestne prežitého s rovesníkmi v službe idey - je toto prísne mravné hľadisko. Celý som natešený, že si tak do hĺbka začrel a podávaš genézu vašich vzájomných vzťahov s Milkom a jeho rodinou. Na tomto pozadí ako prirodzená objektivita vyznieva istota, že si k čítaniu jeho posledných diel pristupoval s najväčšou dávkou zhovievavosti a dobromyseľnosti, s úprimnou snahou na všetko nájsť vysvetlenie aj ospravedlnenie.

Tak isto to bolo so mnou, keď som v lete 1963 pristupoval k čítaniu rukopisu. Hneď na samom začiatku som sa ho vtedy spýtal - aby som nerobil mámu robotu - či sa na koncepte dá ešte niečo meniť! Nakoľko úprimne, žičlivo a priateľsky som sa dal do tejto práce - dôvera za dôveru - dokazuje okolnosť, že som si z poznámok k jednotlivým kapitolám, aj stranám - pamätám, bolo ich vyše 60 listkov - neurobil prieklep. Takže teraz by som nevedel povedať, čo Milko z mojich upozornení a výhrad akceptoval a čo nie. Na dve markantné epizódy-charakteristiky sa pamätám. Vyčítal som mu, že naše besedy u Valenta (Šaňo - Smrek - Novomeský - Lukáč) označoval za „špiritistické seansy“ a na konci knižky „domáce väzenie“ Makoša v prezidentskom paláci malo takú dehonestujúcu, urážlivú príchuť. Niet týchto charakteristik v publikovanom texte.

No my sme aj okrem písomných poznámok veľa spolu debatovali. Milko koncom každého týždňa (kým boli v Oravskom Podzámku) prišiel a preberali

sme, čo som za týždeň prečítal, pravda - ako to už pri takých posedeniach býva - preskakujúc z témy na tému, pri čom sme si znova a znova overovali úplnú jednomyseľnosť. A keď sme narazili na kontraverziu v náhľadoch na takú alebo onakú otázku v koncepcii jeho diela, Milko ma zavrátil a uspokojoval poznámkou: Na konci bič plieska... -narážajúc na záverečný III. diel Zhasnutých svetiel, v ktorom teda vysloví to svoje, to najvlastnejšie, zaduševnené - to, čo očakáva od neho národ! A keby si čítal jeho listy! V nich je on sebou samým, tým našim Milkom zo Živého biča a Výkrikov bez ozveny a z nespočetných článkov v „Stráži“, ktorými sa nám nezmazateľne zapísal do srdca.

Všetko, čo Ti tu spomínam, patrí k ukrývaným a utajovaným tajomstvám tvorby a hovorím to vyprovokovaný Tvojou úprimnou spoveďou - len pre Teba, chcúci sa tým dopátrať, či by v tom, ako píšeš, bola tragédia „vládcu našich dní“, ako som ho v Rovesníkovi svojom označoval? Nechce sa mi veriť. Úprimne som o týchto veciach hovoril ešte s Valentom v októbri 1963, pod živým dojmom čítaného rukopisu - pamätám sa, aký bol Valent rozrušený a pobúrený - aj s Jožkom Ambrušom. (Keď som bol v Bratislave na pozvanie sekretariátu SSS). A s nikým iným. Ba ozaj, ešte aj s Jožom K(útnikom) Š(málovom). Bolo to v júli 1964, keď som ho bol v Sliačoch navštíviť. Dačo o týchto veciach vie aj jeden z veľmi blízkych ľudí - Milkov švager Dr. Fero Paňák.

Makoš vniesol už proti I. dielu Zhasnutých svetiel vážne námietky - neviem, či ich poznáš (azda som Ti ich len letmo spomínal). Čo do celkovej koncepcie. Písomne. Milko mi som ich, pravdaže, dal na vedomie. Teraz, práve po tieto dni som od neho dostal pakšametu - Na margo knihy Kto seje vietor - s takouto poznámkou: „Načarbal som čo mi pri čítaní Urbanovho diela prišlo na um hneď za horúca. Nalož s tým podľa najlepšieho uváženia, alebo daj z toho prijateľné výklady na vedomie autorovi knihy, alebo si ponechaj len pre vlastnú potrebu, na ústne podanie M. Urbanovi, čo myslíš, že by potreboval. Písal som totiž neohládajúca sa na to, či sa to dakomu bude páčiť alebo protiť.“

A je to - čo Ti povedať - prenikavý a nadmieru konštruktívny výklad našich najnovších dejín, slovo rozhladeného štátnika a národného dejateľa daxnerovského, hlinkovského, rázusovského typu. Je v tomto elaboráte aj hodne subjektivistického, no to poľahky oddeliť od svietivej podstaty - taká je to zdrvujúca kritika samej koncepcie tohto pokračovania Z(hasnutých) s(vetiel).

V ďalšom liste (z 20. marca 1965) Gacek upozorňuje V. Kovára na recenziu Urbanovho románu v Pravde. Zároveň mu cituje výhrady ministra Čatloša (ktorý v románe vystupuje pod menom Makoš) k niektorým stadiam, kde Milo Urban nesprávne predstavoval slovenskú armádu a jej velenie. Išlo hlavne o skreslený výklad okolností, za akých došlo k povstaniu v auguste 1944:

Vilko drahý, ...ako istote vieš, v Pravde z 10.III.1965 vyšla závažná kritika tohto II. dielu trilógie z pera Pavla Števéčka, pod názvom Úskalia Urbanovho realizmu. Uzaviera sa tým kruh, ktorý si načrtol v svojom liste zo 14. II.: „Celá tragédia je v tom: odohnal si starých, osvedčených priateľov, ale nezískal si sympatie ani na druhej strane...“

Uzaviera, ale nie pre nás, jeho žičlivých druhov a spolubojovníkov za vyššie princípy života, pravdy národa. Sám Števéček po bezohľadnej, no zásadovej kritike podáva autorovi slamku záchr-

ny, keď mu naznačuje, ako má korigovať koncepciu celého diela: stále je vraj dost ľudskosti. Doterajšia jeho projekcia historického a ľudského sa vyznačovala vedomím akéhosi dejinného fatalizmu, nebolo z neho nielen dôstojného úniku spod valiacich sa kolies dejín, ale ani miesta pre obyčajný ľudský aktivizmus.

Ty si tento „obyčajný ľudský aktivizmus“ uňho samého predsa krok za krokom pozoroval. On sa musí znova nájsť. A my, jeho žičliví druhovia aj spolubojovníci za tieto vyššie méty musíme mu byť na pomoci. Nakoľko len vládžeme a - pravda - nakoľko nenarazíme na apriorný, nedotklivý postoj, taký príznačný pre mnohých tvorcov.

Milkov výklad sa bôlne dotkol aj Makoša, ktorý sa s nepochopením pýta: „Ako môže kniha Kto seje vietor mravne podporovať bezohľadnosť akcie za každú cenu, ktorá slovenskému národu priniesla aj také škody a útrapy, ktoré si sama vec nevyžadovala, ale ktoré vytekali zo svojvôle a nezodpovednosti určitých veliteľov, lebo veď z cudzieho krv netečie? A Makošovi nik v slovenskom národe cudzí nebol, čo dokazujú celkové straty z celej vojny až do povstania v úhrnnej počte iba 2048...“

List Vila Kovára M. Gacekovi (zo 16. apríla 1965), uvádza na scénu známeho spisovateľa a verejného činiteľa Tida Jozefa Gašpara, ktorého bol V. Kovár navštíviť. Aj Gašpar bol „veľmi sklamaný“ spôsobom, akým sa Urban vyrovnával so svojou minulosťou. Kovárov list bol podnetom živej korešpondencie a výmeny názorov medzi Gašparom a Gacekom a neskôr (v lete 1965 a opäť v septembri 1966) aj osobného stretnutia. V liste Kovár informuje Gaceka o svojej návšteve u T. J. Gašpara:

Drahý Mikuláš... Minulý týždeň som musel služobne cestovať do Banskej Bystrice a zastavil som sa aj u Tida v Nových Zámkoch. Bolo ti to krásne stretnutie! Veď sa on dokopy veľa nezmenil od čias, keď som ho v roku 1951 naposledy videl. Sťažoval si, že práve v ten deň nie najlepšie sa cíti, hoci inokedy je mu vraj oveľa lepšie. Ale i tak to bol ten starý Tido, plný spomienok, zážitkov, náhľadov, postrehov. Bol návšteve veľmi rád, lebo doteraz ho vraj bol navštíviť na starom mieste len Janko Hrušovský. Bol u neho oficiálne Milan Ferko a Ivan Kusý s akýmsi Rusom Bogdanovom, o ktorom sa dozvedel, že je Rus, len pri odchode. Vraj, či by nenapísal spomienky, ale nie na červeno zafarbené! To sľúbil a tak mu dávajú vždy po obnovení zmluvy na pol roka tuším 1200 korún mesačne. Zatiaľ sú vraj so zaslaným veľmi spokojní.

Zaujímali sa o jeho styky s Iljom Erenburgom (nemalo by sa správne písať: Ehrenburgom?) a Tido im rozprával, ako sa s ním zoznámil, ako sa potom častejšie schádzali a ako si pri jednej verejnej udalosti-slávnosti potykali a na tri vrhy sa vybozkávali... Aké vraj bolo jeho prekvapenie, keď si ho hneď po slávnosti vyčkali manželka Daxnerovci (Igor Daxner, ten predseda Národného súdu!) a pustili sa do neho, či sa nehanbí takto manifestačne verejne si potykať a bozkávať sa s predstaviteľom vrahov slovanstva, so židom a boľševikom. Pani Daxnerová, ruská emigrantka, mu ukazovala, ako hrozila, že sa môže hanbiť, on, slovenský spisovateľ, priateľ sa s boľševikom, lebo ona má jediné životné želanie, aby aspoň trom boľševikom vlastnoručne mohla krky vykrútiť.

Hovorili sme, prirodzene, aj o Milkoovi. Tido je veľmi sklamaný. Boli sme v Rakúsku, v spoločnom tábore pri Salzburgu, odkiaľ potom Tida aj s Kubalom, Galvankom, Neumannom, Kubišom a ďalšími v novembri 1945 vydali ako „vojnových zločincov“. Pred odchodom si Tido vzal Milka na prechádzku a vo vedomí, že Tido skončí na popravisku, zveril mu svoj odkaz. Teraz si vraj uvedomuje, že ho nezveril do dobrých rúk. Keď som potom Milkoovi spomínal svoju návštevu u Tida, veľmi sa o Tida zaujímal a bolo vidieť, že by sa s ním rád zišiel. Budem to všemožne podporovať, lebo si myslím, že to môže byť na osoh vecí, nie?

(Pokračovanie v budúcom čísle)

GABRIELA GRZNÁROVÁ

Odklínanie

Eurydika I

Ešte ostanem chvíľu pustá
u zimy slúžiť nejaký ten čas,
raz si ma nájdú tvoje ústa,
istotne zaznie v podsvetí tvoj hlas,

do snežných kútov zlého lesa,
i do skla ľadu mocne zazvoní,
keď prídeš, môj tieň rozbehne sa
a zastaví až v kvetoch jabloní.

Eurydika II

Tak tvoj hlas mi zaznel do podsvetia,
že aj kameň v srdci zaplakal.
Ako vánok lupeň zo súkvetia
rúca jednu z mojich snežných skál.

Púšťa hore kúsok môjho tieňa,
dáva zime tajnú výpoveď.
Tolko dní som bola uväznená,
tak ťa prosím, neobzri sa späť.

Eurydika III

K(l)opeš mi do srdca, či som doma.
Neskúšam vydeliť lásku dvoma,
smútok ti posielam na spoveď.

Ostávam tu, so mnou zima verná,
neha snehu je mi znesiteľná,
pokojne sa môžeš obzrieť späť.

V sivom meste

V sivom meste si ma beznádejne hľadáš,
zatiaľ niekde blízko jeseň zomiera.
Asfaltové nebo chystá oči na dážď,
po ňom púšťa mokré loďky z papiera.

Ak si jednu chytím, naozaj ma nájdeš.
Ona bude našim tajným znamením.
So mnou časy zlé a uzímené zvládneš,
slnko šetri sily na poslednú manéž

(zatiaľ ešte v sivom meste posedím)

Vianoce

Na lásku sneží biele perie
z rozpáraného vankúša.
Tuším, čo zatiaľ presne neviem,
ľadovým dychom pokúšaš

nehu, zostala zimomravá,
odišla v teplom kabáte.
Možno mi povieš - to sa stáva,
tak teda, na čo čakáte

slová, čo boli povedané,
neboj sa, nepoviem to mame,
srdcom si čmáram po snehu

odkazy, ako pominule,
postavím na čaj z levandule,
jej vôňu pošlem po nehu.

Na bode mrazu

Ty si ten, čo len prosíval zimu
a márne hľadal kúsok zrkadla,
no to, čo našiel, už nepatrí mu,
čo zabúdil do zlého divadla.

Ty si ten, čo mal zastrené oči
bielobou snehu, studeným voskom,
v zaviatých chodbách čakal, až vkročí
tá, čo ho musí zobudiť bozkom.

Ty si ten chlapec, čo spoznal, o čom
je neha mrazivého objatia.
Utekáš mávať ľadovým kočom,
zúfalo dúfaš, že sa nevrátia.

Odklínanie

Keď sa mi zdá, že tu už nie si
a tvoje stopy dávno zavial sneh,
vtedy mi niečo krásne kriesi
na perách skoro zabudnutý smiech.

Veril si veršom a že láska
jedného dňa nás oboch odkľaje,
každému zlu raz padne maska,
budeme piť zas z dobrej stupaje.

Verím i ja, že mocný spánok
zmizne a zvonček znova zazvoní,
priveje ťa späť jarný vánok
v krehkých lístkoch z kvetov jabloní.

Pod višňou

Pod višňou si, do vlasov mi fúkaš
drobné zrnká zlatistého peľu.
Otočím sa, tak si potom trúfaš
pošteklit' ma stebлом skorocelu.

Ako dieťa, malý chlapec pyšný
na nápady, čo našli len teba,
raduješ sa, že nám sneží z višni
biele perie, ako v zime z neba.

Ako dobre, že ťa vánok smelý
zafúkal späť z nepoznaných zemí,
ako dobre, že si skoro celý
môj, no dávno celkom inej ženy.

Batizovské pleso

Nebo do modrých džbánov zberá,
atrament kradne vodným dnám,
oblakom večer plní perá,
o deň-dva pošlú telegram

na chrbtach prvých letných vánkov
v znení, že farby stratila
dúha, čo z teba krátkou slamkou
včera sa napiť skúsila.

Chveješ sa, až ti mokré vlasy
zakryjú zeleň na líci.

Vraj s tebou včera pili absint
škriatkovia, víly, básnici...

Kopanice, cholvarky, vrchy či lazy obkolesené horami mali odjakživa svoje osobité čaro, nenapodobiteľný život, ktorým sa odlišovali od kysuckej dediny, ku ktorej organicky alebo administratívne patrili. Vrchári sa museli zaobísť bez pravidelného styku s dedinou, kontakt s mestom bol ešte zriedkavejší. Vytvárali si svojský spôsob života, s kadečím si museli vystačiť sami a o to viac si bolo treba pomáhať. Z osady do osady bolo predsa len bližšie ako do dediny alebo mesta. Mali svojich remeselníkov, obchodníkov, liečiteľov, krémárov...

Ak kysucký kraj, kraj hôr a kamenia vo všeobecnosti charakterizovala drina a lopota, ktorá

každej drevnici pokoj. Zo sveta sa domov vracali všetci roztratení. Ráno alebo ešte pred Štedrým večerom upiekla gazdiná dva veľké okrúhle kvasené posúchy. Jeden bol určený rodine, druhý statku. Do stredu posúchov dávali gazdiné trošku korenia, soli, cesnaku a pár zrníček obilia. Statku potom z neho pridávali po kúštičku do krmiva, aby bol po celý rok zdravý a osožný.

Po jedličku-polazničku chodievali do hory včasráno - buď gazdiná, syn alebo najstaršia dcéra. Vyhlíadanú ju mávali už dávnejšie, a zrána odchádzali po ňu naisto. Podvečer ju spoločne zdobila celá rodina. Visela na klinci nad stolom, alebo stála na drevenom klátiku v rohu izby.

JÁN GREŠÁK

Vianoce uprostred hôr

Kysučanov sprevádzala od narodenia po hrob, pre obyvateľov ďalekých osád to platilo dvojnásobne. A rovnako aj o drsnosti klimatických podmienok, predovšetkým v zimnom období. V poriadnej kysuckej zime, keď napadala vyššie metrová vrstva snehovej periny, sa nedalo len tak dostať do dediny. Nezriedka sa aj viac ako desať kilometrov muselo šliapať dolu kopcom, hore kopcom. Aj školáci do škôl chodievali iba na lyžiach, kým si nevyšliapali v snehu chodník. Ťažko sa vtedy bolo dostať čo len po vodu k studni, aj tú museli najskôr vyhrabať spod naviateho snehu. Výdatnosť studní bývala v zime malá, gazdovia v nádobách topievali sneh, aby mohli napojiť dobytok, ovce, kone, hydinu.

Pred snehom a mrazom obkladali drevnice i maštale jedľovou alebo smrekovou čečinou. Aj napriek tomu bývali včasráno okná a dvere do chalúp primrznuté a zaviate snehom tak, že ich len ťažko otvárali, aby sa vôbec dostali von. Neraz bolo vidieť poletovať po izbe drobné iskričky snehu, ktoré vietor nafúkal cez nedotesnené oblôčky. Medzi prvé rané práce okrem rozkurovania v piecku patrilo preto odpratávanie snehu z dvora a sprístupnenie maštale, humna a studne.

Odlúčenie osadníkov od života a diania v mestách a na dedinách malo vplyv aj na ich duchovný život. Vyznačoval sa bohatosťou zvykov, obyčajov, obradov a úsloví. Najvýraznejšie sa prejavovali počas vianočného obdobia. Vianoce, sviatky pokoja, štedrosti, vzájomnej úcty a lásky, sviatky túžob, najsrdečnejších želaní a višňov, boli aj v týchto najodľahlejších končinách, uprostred zasnežených hôr a dolín, vždy najkrajšími sviatkami kresťanského roku.

Na Štedrý deň, ktorý tu mal pomenovanie Vilija, zavládol v

Najväčšiu radosť sme ako deti mávali z tej ozdôbky, ktorú sme si sami zo slamy alebo papiera nedočkavo vyhotovili už niekoľko dní, ba i týždňov pred Vianocami. Jabĺčka, oriešky a iné dobroty, ktoré sme po celý rok nemali v ústach, odrazu sa objavili na stromčeku alebo pod ním. Pod polazničkou rozprestierali rodičia vrstvu slamy alebo sena a na ňu kládli zemiaky, cibuľu, cesnak, petržlen, mrkvu, obilie, chlieb (posúch), víno s gáfrom a zvyšky jedál, aby všetkého bolo po celý rok nadostač. Chýbať nesmela vianočná oblátka, určená pre prvého polazňa v chalupe. Keď prišiel polaziť Cigán - znamenalo to pre rodinu šťastie po celý rok. Pred večerou dievky vymetali izby a vynášali smeti na dvor. Z ktorej strany zaštekal pes, do toho kúta sa mali vydať...

Počas dňa sa všetci postili a dosýta sa najedli až na Štedrú večer, keď si výnimočne dopriali viacero druhov jedál. Prichystané boli oblátky s medom, ryby, kyslá kapusta, polievka s hráškom, fazuľou a sušeným ovocím - hruškami, slivkami, tvarohové alebo kapustné buchty-kachlíky i pohárik vína. Po večeri ešte lieskový oriešok, jabĺčko, zriedkavejšie pomaranč. Z každého druhu jedla sa muselo aspoň ochutnať. Skôr, ako sa stretla rodina pri štedrovečernom stole, dali večerať aj statku. Za stôl zasadli všetci okrem gazdinej, ktorá zobrala maselnicu s troškou mlieka, vyšla s ňou za dvere, zaklopala a vstúpila s pozdravom Daj Pán Boh dobrý večer a vinšovala:

„Ja vám vinšujem na tieto nastávajúce sviatky hojnosti, prajnosti, úrodajnosti, aby ste mali v komorách, stodolách všetkého dosti.“

Gazda sa opýtal: „Čo nám nesieš?“

„Hrubé peny, hrubé smotany, také tvarohy ako na peci rohy!“ odpovedala s maselnicou v náručí, prisadla si, maselnicu uložila vedľa seba a rodina sa nahlas modlila. Po modlitbe ešte raz vstala od stola, s vareškou predstúpila pred oblok, zaklopkala ňou na rám a vyriekla:

„Susedkovia, susedi, poďte s nami k večeri.

Ak vy s nami večerať nejdete, potom nám po celý rok pokoj dajte!“

Keď bolo v izbe oblokov viac, zopakovala to pred každým oblokom. Potom urobila dievkam medom znamienko na čelo - aby tak chodili za nimi mládenci ako všetky za medom.

Najskôr sa jedla oblátka s medom, potom ostatné jedlá. Prvé lyžice však putovali do prichystanej maselnice. Toto jedlo potom dávali dobytku ako liečivo proti najrôznejším chorobám. Pre hydinu odkladali zasa omrvinky na slamu či seno pod polazničkou. Každý druh jedla sa jedol zo spoločnej misy. Ak sa niekto z rodiny nemohol Štedrej večere zúčastniť, alebo sa s rodinou rozlúčil navždy, prestrela gazdiná na prázdne miesto pri stole. Po večeri sa opäť všetci spoločne pomodlili, zažakovali, pospomínali, pozametali zvyšky jedál z podlahy i zo stola, aby ich odniesli na oráčinu, nachádzajúcu sa nad úhorom. Podľa zvuku, ktorý tam počuli, veštili, aký bude nastávajúci rok, aká bude budúcnosť. Ak bolo počuť hudbu alebo spev, mala byť v rodine svadba, praskot dreva predznamenal pohreb, výstrel hrozbu vojny.

Nakoniec vchádzali dievky do chlievov a pýtali sa statku, kedy sa vydajú. Ak statok - krava alebo ošípaná - vydal hlas po prvom opýtání, malo sa tak stať do roka. Ak po druhom - až o ďalší rok. Deti sa zasa chodievali pýtať kráv, oviec a husí, či ich počas roka dobre pásli. V ten večer vraj mohli prehovoriť zvieratá ľudskou rečou...

Štedrovečerný súmrak zároveň prinášal prvé zvuky vianočných piesní, kolied a vinšovačiek. Pod obloky chodievali spievať a vinšovať nielen susedia susedom, ale aj ďalekí osadníci navzájom. Všetci tu boli ako jedna veľká rodina. Ich výkony odmeňovali koláčmi, sušeným ovocím, orieškami, a v zámožnejších rodinách sa im ušla aj korunka alebo pohárik. Nuž a tí takto vinšovali:

„Vinšujeme vám, aby ste mali toľko peňazí, koľko máte reťazí, aby ste mali toľko žrebcov, koľko máte v dome chlapcov, aby ste mali toľko teličiek, ako je v hore jedličiek, aby ste mali toľko býčkov, ako je v hore pničkov, aby ste mali celý rok maličkú starosť a veľikú radosť, aby ste boli zdraví, veselí ako v nebi anjeli!“

V chalupe, kde bola gazdiná ešte vo veku zrelom na prírastok

do rodiny, na Nový rok vinšovali takto:

„Vinšujeme vám nový rok, aby vám odpadol z pece bok, a z kozuba trúba, aby ste boli do roka hrubá!“

Ak to čo len trochu dovoľovalo počasie, aspoň jeden z rodiny šiel na polnočnú omšu, horami boriac sa v snehu celé kilometre. Z polnočnej sa vracovalo až nadržanom. Ostatní odchádzali do kostola na druhý deň, na Božie narodenie, a to i tí, ktorí nechodievali po celý rok. Vari najkrajším zvykom odlahých kysuckých osád bolo koledovanie polazňov-betlehemcov. Betlehemci predstavovali pastierov (pastieri boli pôvodnými obyvateľmi osád), ktorí chodili po chalupách, aby zvestovali radostnú novinu - narodenie Ježiša. Boli to tamojší mládenci v rázovitom oblečení, často maskovaní, s vysokými papierovými čiapkami valcovitého tvaru na hlavách. Čiapky mali pestrofarebne zdobené hviezdami, krížikmi, zvončekmi. V rukách držali vyrezávané drevené palice s pripavenými zvoncami. Údermi palíc o podlahu zvonili do rytmu, spievali a vinšovali. Nechýbala ani pišťalka či trúбка. Chodievali zvyčajne piati a deti sa najviac obávali postavy baču, ktorý sa oblečením odlišoval od ostatných. Mal na sebe kožuch z ovčej vlny, na hlave baranicu a v hrsti zvieral veľkú bakuľu. Často nosieval aj zvoniec, aby cenganím upozornil, že betlehemci prichádzajú. Vtedy sme okamžite pozaliezali do kútov izieb a so zatajeným dychom sledovali tento nevedný zážitok. Betlehemci spievali krásne koliedy a vinše a zároveň predviedli úchvatné divadielko. Jeden z betlehemcov nosieval so sebou drevené jasličky - betlehem - symbolizujúce príchod malého Ježiša na svet. Všetci podstupovali veľkú obeť tým, že často až po pás v snehu nachodili kilometre z osady do osady.

Gazda s gazdinou dali pár korún či halierov malému Ježiškovi na oferu. Betlehemci odchádzali do ďalšej drevenice, ďakujúc a spievajúc:

„Ďakujeme vám za vaše dary, čo ste nám vy dnes obetovali. Nech vám to zaplatí sám Pán Boh z neba, kedy vám bude najpilnej treba.“

Nuž takéto bývali najzaujímavejšie vianočné obyčaje, zvyky a vinše v ďalekých osadách dolnokysuckých obcí Rudinská, Nesluša, Ochodnica, i v niektorých osadách obcí Turzovka, Dlhá nad Kysucou, Zákopčie. Dnes už život v nich takmer vyhasol a s ním aj všetky zvyky, obyčaje, obrady a vinše. Žiaľ, nedostatočne zdokumentované odchádzajú do nenávratna a prichádzame tak o kus kultúrneho dedičstva po našich predkoch. Vychádzali zo srdca prostého slovenského človeka, ktorý si uprostred svojho ťažkého životného údely vedel nájsť chvíľu čistej radosti...

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Z Márie Magdalény

Aj keby nebol december

Sami sme deti

a o to väčší potrebujeme dieťa
a dobré ruky
a mäkkú dlaň,

keď otvárajú zlaté sály
a keď nám na krk priviazali
kravaty z olova a takú pýchu,
že zatlieskame bez ostychu
tým, čo nám roky, toľko dní,
sľubujú, že sme slobodní.

A tak príde čas,
keď niekto myslel na sneh.
Do údolí navanie ticha
a vlúdnosti takej dôverne známej,
ako keby medzi kontúry
kopcov za obzorom
položili čerstvo vystrúhaného
dreveného konička.

On sa raz vráti.
Ale vtedy už možno nebude čas
na kadidlo a na zlato,
len zo stromov ešte kde-tu
kvapne posledná myrha:
„Prijmi aspoň naše slzy,
keď ani nevedeli,
aký je ozaj význam slova
Ježiško...“

Z Márie Magdalény

„Ale Mária stála vonku pri hrobe a plakala. Ako tak plakala, nahla sa do hrobu a videla dvoch anjelov v bielom sedieť tam, kde bolo predtým uložené Ježišovo telo, jedného pri hlave, druhého pri nohách. Oni sa jej opýtali: 'Žena, prečo plačeš?' Vrávela im: 'Odniesli môjho Pána a neviem, kde ho položili.' Keď to povedala, obrátila sa a videla tam stáť Ježiša; no nevedela, že je to Ježiš. Ježiš sa jej opýtal: 'Žena, prečo plačeš? Koho hľadáš?' Ona mu v domnení, že je to záhradník, povedala: 'Pane, ak si ho odniesol, povedz mi, kde si ho položil, a ja preňho pôjdem.'“

Pobežím k tebe, Rabunni,
neprieč stromoradiám z písmen,
po jeho ostrých korunách
ako po vlnách mora,
lebo ty si môj Pán, ty si môj Pán.

Na rukách som tíšila strach,
hladila vzrušenie,
závoj mi padal z pliec, celý vodopád svetla,
až som sa ohla v údive a kráse,
ty si môj Pán, ty si môj Pán.

...tam na dne - anjeli -
a viete vy vôbec ešte, kde je to zázrak?

Srdce mám za veslo,
tak sa k tebe ženiem,
už som za hranicami ženy,
už som stratila oči
a cez hlinené tabuľky na čelách ľudí,
cez pýchu, ktorá odlamuje z malomocných,
bežím, Ježišu, Pane môj.

Ja som ťa videla,
a preto nevidela tvoju tvár,
v dialke sa zákon ako džbán
rozbil na tisíc zvitkov,

a tak cez všetky prilby, kopije a dary,
cez všetku múdrosť sveta a cez všetok žiaľ,
cez všetky kriky Počkaj
a cez všetky rúcha, ktoré strhávajú čestným,
za tebou pôjdem, Pane môj.

Ja ani sama neviem,
čo je to a čo mám,
len kompas - duša,
telo - strielka,
krásny chrám
a už nevidím
a nie je to pre stĺporadie z vlasov
nedá sa bez neho,

Rabunni, Ježiš,
za ním, za ním, za ním

Mária

raz sa tak možno stane:
vyhrniem si rukávy
a tá, čo kráčala cez čas
s amforou svetla na vznešenej hlave,
vyššej než priepasti našich očí
a necháva na oblohe hviezdy
s láskavosťou materských znamienok
pre svoje deti
s dušou toľkokrát previazanou
obväzmi z komét
tá drahá, ktorá sa nehnevá
zostúpiť do obrázkov
a neurazia ju kvetiny pri nohách
ani tie, na ktoré šliapeme
keď objímame kaplnky
a čas, ktorý nás odrazu spotí
keď kráčame po križovej ceste
ruža, keď ani nevidíme
jej korunu v záružlí
a vodopády krásy v pľúcach

a ani piesne, ktoré jej spievam
kútikom úst
len tak z obozretnosti
akoby ani nebola

tá celá krása
mesto so súkvetiami monštrancii
jej modré oči na ikonách
jej hnedé oči na ikonách
ako veľmi sa chceme podobat' matke

tá celá krása
ruky, ktoré prestanú voňať
básne, čo odrazu zmlknú
tróny, z ktorých zosadili hudbu

to všetko zmizne
čo bude, ach, ak poviem, už nechcem byť tvoja

sú ešte vôbec deti
ktorým by si sa zjavila
a ktorým by som stála za to
aby ma milovali

odpustiš kľatbu pošliapaných dní
a slová, ktoré neviem ani koktať,
keď vyzývam Boha na súboj?

Doc. PhDr. ThLic. Michal Fedor, CSc, SJ, rímsko- i gréckokatolícky kňaz, filológ, bibliograf, informatik, literárny i cirkevný historik a pedagóg začal životnú púť na východe Slovenska v Slanskom Novom Meste, kde sa narodil 25. apríla 1929. Pochádzal z chudobnej rodiny, preto ak chcel študovať, musel si zarábať na vzdelávanie ako robotník na železnici a kondíciami. Zmaturoval na Obchodnej akadémii v Košiciach roku 1948, ale popri tom si vykonával aj gymnaziálne skúšky s maturitou v Košiciach. Od roku 1949 začal študovať teológiu v Gréckokatolíckom seminári v Prešove, kde absolvoval tri semestre. Pritáhalo ho však rehoľný život, a preto od 1. marca 1950 vstúpil do rádu Spoločnosti Ježišovej v Ružomberku. Tam ho zastihla barbarská noc z 13. na 14. apríla 1950 a likvidácia reholi a kláštorov. Bol internovaný a väznený bez odsúdenia v Jasove, Podolínci a v Pezinku, pričom pokračoval ďalej v noviciáte. Viedol ho p. Rudolf Mikuš. Vzápätí nasledovala aj likvidácia gréckokatolíckej cirkvi. Zamestnal sa v Stavokombináte v Trnave, kde pôsobil od septembra 1950 do septembra 1951. Ako „pracujúci“ dostáva sa na štúdium rusistiky na Filozofickú fakultu Slovenskej univerzity v Bratislave, s kombináciou so slovenčinou. Pred Vianocami 1952, spolu s ďalšími kolegami z druhého ročníka, verejne sa postavil proti akcii hromadného vystupovania z Cirkvi. Ďalšiemu prenasledovaniu opäť uniká tým, že sa už skôr prihlásil na výmenné štúdium do Prahy, na tamojšej Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. Už na začiatku marca 1952 skladá tajne prvé cirkevné sľuby v Belušských Slatinách. Sústavne ho sleduje Štátna bezpečnosť a pred koncom štúdia 1956 mu pri prehliadke bytu odcudzili aj pripravenú diplomovú prácu. Ďalšieho prenasledovania ho akoby „zbavili“ prvé študentské udalosti či revolty v zime i na jar 1956 v bratislavských internátoch i pochod po Námestí SNP. Pred ukončením vysokej školy (25. 6. 1956), od 15. septembra 1955, stáva sa pracovníkom Matice slovenskej, ale ešte trištvrte roka pôsobí v Bratislave v Univerzitnej knižnici na úlohu súpisu časopisov z obdobia Slovenskej republiky. Do Martina prichádza v septembri 1956 a pôsobí v ňom až do 26. februára 1961. Tu pokračuje na riešení úloh retrospektívnej bibliografie, ale venuje sa aj metodológii bibliografickej práce, uverejňuje štúdie a kritiky v Knižničnom i Bibliografickom zborníku a spracúva i potrebný praktický Rusko-slovenský a slovensko-ruský knihovnícky a bibliografický slovník (1960). V tom istom roku mu vychádza Súpis novín a časopisov na Slovensku v rokoch 1939 - 1944. Odchod Michala Fedora z Košíc, kde pracoval v Štátnej vedeckej knižnici (od 1. marca 1961 do 14. decembra 1964) mal tiež ráz úniku zmenou pôsobiska pred postihovateľmi. Na začiatku tohto pôsobenia ukončuje katekombálne teologické a filozofické štúdium v tajnom Teologickom inštitúte Sv. Alojza v Bratislave, kde mu prednášali J. Ch. Korec, E. Krapka, J. Srna a G. Povala. Za kňaza, biritualistu v rímskom i gréckom obrade, bol vysvätený 28. augusta 1961. V Košiciach sa venuje výskumu kultúry východoslovenského regiónu, pripravuje veľkú výstavu o živote a diele P. J. Šafárika a má podiel i na vytvorení pamätnej izby v jeho rodisku v Kobeliarove. Ako stelesňovateľ kresťanských i demokratických tradícií Matice slovenskej neobišiel ani jej pôsobenie na východnom Slovensku, spracúva bibliografiu Matice slovenská a východné Slovensko (1963) a rozpracúva túto tému i v samostatnej štúdiu (1966). Vydáva dielo Bibliografia slovenských kníh 1901 - 1918 ako aj Súpis periodík o slovenskej účasti na československom národnoslobodzovacom boji 1939 - 1945 (obe práce v Martine). Počas vedeckej aspirantúry sa venoval ďalej bibliografii o slovenskej literárnej komparatistike, súpisu polonik i slovenským záujmom o literatúru a jazyky balkánskych Slovanov. V Martine mu vychádza prepracované vydanie prvej bibliografickej úlohy - Periodiká na Slovensku v rokoch 1939 - 1944. V kan-

didátskej dizertačnej práci, ktorú obhájil 25. 6. 1969, sa zaoberal literárnovednou informatikou. O rok na to na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského získava doktorát z filozofie. v rokoch 1968 - 1970 sa sústreďuje na obnovu gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, na začiatku päťdesiatich rokov násilne zlikvidovanej. Stal sa predsedom akčného výboru gréckokatolíkov a bol jedným z tvorcov Rezolúcie gréckokatolíckeho duchovenstva. Spracoval a vydal Liturgiu Jána Zlatoústeho (Trnava 1968) ako modlitbovú i liturgickú knihu so staroslovienskym i slovenským textom. Vypracoval obranu gréckokatolíckej cirkvi: Sme. Sme? Sme! (Košice 1969). Zakladá gréckokatolícky časopis Slovo a zúčastňuje sa aj na zrode časopisu Blahovistník, pripravuje gréckokatolícky kalendár i Vademecum pre gréckokatolíkov. Ďalšie obrany: Ako stojí naša vec? i Základné tézy súčasných dejín gréckokatolíkov už zostali dostupné iba v samizdate. Zvolil si návrat do Martina, kde sa venuje výskumu systému slovenskej národnej bibliografie a jej strojovému spracovaniu, pričom sa teda o modernizáciu informačných systémov MS, ale i bibliografií, Slovensko-ruskej literatúre po roku 1945 a rovnako aj Slovensko-ukrajinským vzťahom. To mu umožňuje študovať hlbšie aj kresťanských autorov východného obradu, pomáha budovať aj Pamätník slovenskej literatúry, dnes Slovenské národné literárne múzeum. Prednáša na Katedre knihovníctva FF UK v Bratislave o vedeckých informáciách, pričom katekombálne prednáša metodológiu vedeckej práce i na Teologickom inštitúte sv. Alojza. Vzápätí nastáva obdobie špehoovania, preverovania, domových prehliadok, vyšetrovania i prepustenia z práce v Matici slovenskej v roku 1972. Nevzdáva sa, žaluje Maticu, prekonáva sedem súdnych procesov proti prepusteniu zo zamestnania, a hoci v roku 1974 vyhráva spor, odchádza už s podlomeným zdravím do Košíc. píše eseje, meditácie, prekladá podnetné práce zahraničných teológov, rozmnožuje ich, vedie o nich besedy a naj sústavnejšie pracuje na Dejinách gréckokatolíckej cirkvi v Československu 1945 - 1950 s podnázvom Vnucovanie pravoslavickej a duchovné dozrievanie cirkvi. Práca mala vyše 600 strán v rukopise a tlačou vyšla až po dvadsiatich rokoch (1993). Pôsobí v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach, ale prenasledovanie a následné zhoršenie zdravotného stavu ho núti odísť do invalidného dôchodku. Venuje sa najbližším témam: košickým mučníkom, pôsobeniu svätého Cyrila a svätého Metoda, dejinám gréckokatolíckej cirkvi a jezuitickej rehole. Práca sa šírila po celom Slovensku v samizdate. po páde totality, stáva sa členom obnoveného košického komunity Spoločnosti Ježišovej, venuje sa pastoračnej činnosti, slúži obrady v rímskom i gréckom ríte, vracia sa k samizdatovým štúdiám, dopracúva ich a zverejňuje, prednáša moderné cirkevné dejiny na kňazskom seminári Jána Vojtášáka v Spišskej Kapitule. V roku 1992 získal na Teologickej fakulte Bobolanum vo Varšave licenciát zo špecializácie dogmatika, externe prednáša aj v Teologickom inštitúte sv. Alojza v Bratislave a na dvojročnej katechetickú škole v Košiciach. Menovaný je superiorom Košického dómu S. J., v rámci ktorého zakladá Kabinet pre styky, štúdium a výskum medzi kresťanským východom a západom. Prirodzene ho to orientuje na poznávanie i predstavovanie diela Michala Lacku, ktorý pôsobil i zomrel v Ríme, presadzuje kanonizáciu košických mučníkov. 27. 1. 1994 obhájil docentskú habilitačnú prácu Cyrilometodská tradícia v slovenskej literatúre a kultúre na Filozofickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Prešove. V máji opätovne navštevuje Rím, ale pre zhoršenie zdravotného stavu musí sa vrátiť domov skôr. Lekári mu zistia zhubný nádor na mozgu, preto 6. a 7. júla postupuje dve ťažké operácie. Zomiera 14. júla 1994 v košickej nemocnici. Pochovaný je na tamojšom cintorine Rozália.

Spracované podľa Miša A. Kováč:
Životné osudy Michala Fedora...

Zaiste sa nájde veľa iných, ktorí budú vedecky bádať život a dielo otca Michala Fedora, SJ. Oni urobia užitočnú prácu, ak sa pokúsia odborne pomenovať rozmery tejto jedinečnej osobnosti gréckokatolíckej cirkvi a celého kultúrneho Slovenska. Zachová sa tak spomienka na človeka, ktorý si zaslúži všeobecnú úctu a vďačnosť už i len za to, že bol, lebo „byť“ v živote Michala Fedora neznamenalo prežívať, ale žiť na doraz, žiť naplno, žiť pre iných, nie pre seba.

Mnohí trpeli, mnohí pocítili poníženie a útlak. Ale ich poníženie a útlak neraz neprekročili známky privátnej bolesti. Sebaobetovanie, stelesnené v tomto prípade životom a prácou Michala Fedora, nadobudlo všetky známky vykúpenia slovenského národa a cezeň aj celého ľudstva postupným martýriom, zretáznym do každodennej služby Bohu, cirkvi, vede, národu a človeku. A mohli by sme toto poradie akokoľvek poprehadzovať, nič by sa na výsledku hodnotenia tejto osobnosti nezmenilo, lebo ich obsah sa vzájomne prelína, ba tvorí neoddeliteľnú jednotu.

Zaiste, iní vyslovia svoju skúsenosť a pokúsia sa o svoj pohľad na Michala Fedora. Pre mňa však Michal Fedor bol a napriek tomu, že mu bolo dožičené pracovať slobodne iba nakrátko, stále zostáva jedným z nosných stĺpov môjho života. Vždy, keď si naňho spomeniem, vy-

date o Troch košických mučníkoch. Ba neraz prišiel aj k nám domov, láskavo sa porozprával s mojou mamou, keď nakoniec boli z toho istého kraja pod Slanskými vrchmi.

Zavše sme vedno šli do gréckokatolíckeho chrámu a tam mi bol vzorom sústredenej meditácie a modlitby. Pri znám sa, takúto koncentráciu a vieru v silu modlitby som už u nikoho v takej miere nestretol. Neraz som mal pocit, že pri rozhovore s Bohom sa Michal Fedor úplne zbavoval svojej fyzickej podstaty a vedľa mňa už existoval iba duch, čirý, pokorný, prosiaci za svet, nie iba za seba, ďakujúci a velebiaci.

To uvádzam na dôkaz, že Miško nebol nijaký čistý ra-

TEODOR KRIŽKA

Apoštol ľudskosti

Michal Fedor, SJ rímsko- i gréckokatolícky kňaz (25.4. 1929 - 14. 7. 1994)

baví sa mi v rade tých najušľachtilejších osobností, aké som smel poznať. A opäť, bez poradia dôležitosti, stojí v mojej pamäti hneď vedľa kardinála Jána Chryzostoma Korca, ktorého považujem za svedomie nášho národa, prof. Ladislava Hanusa, autora evanjelia slovenskej kultúry s názvom Rozprava o kultúrnosti, lekára, spisovateľa a filozofa MUDr. Pavla Straussa, obetavého a múdreho konvertitu, láskyplného bojovníka za spravodlivosť a slobodu svedomia Mons. Viktora Trstenského, neopakovateľného kazateľa prof. Antona Hlinku, odvážneho staviteľa Ing. Júliusa Binde- ra, geniálneho herca Gustáva Valacha, či básnikov duchovnej rýdzosti Janka Silana, Štefana Sandtnera, SDB, Karola Strmeňa, Mons. Jozefa Tótha, ale aj Milana S. Ďuricu, SDB a doc. Františka Vnuka, dvoch neúnavných historikov, ktorí svojou obetavou prácou nahrádzajú pozitívnym činom zbabelosť a neprofesionalitu celých ústavov, no i ďalších, napr. aj svetoznámeho vedca Dionýza Ďurišina, teoretika medziliterárneho procesu.

To sú len niektoré z tých nosných stĺpov, o ktoré som smel oprieť aj moje vlastné hľadanie zmyslu života.

Otec Michal Fedor, pre mňa napriek značnému vekovému rozdielu odjakživa prosto „Miško“, bol však spomedzi všetkých menovaných niekde na úplnom začiatku. Pán Boh mi dovolil spoznať ho a napíť sa z jeho priazne ešte v úplnej mladosti, krátku po radikálnej a náhlej osobnej metanoji, keď som ako študent moskovského Literárneho inštitútu A. M. Gorkého hneď v prvom semestri štúdií stretol v srdci Boha. Vtedy som ani len netušil, že PhDr. Michal Fedor, CSc. je gréckokatolícky kňaz a dokonca že pôsobí v Spoločnosti Ježišovej. Prijal ma do svojho sveta so sympatiami a s takou dôverou a láskou, aká nebýva nijakou samozrejmosťou. Venoval sa mi, kedykoľvek som zavonil na dverách jeho bytu, a to vždy, i keď pracoval, keď nakoniec pracoval neustále. Sedával som vedľa neho, keď pracoval na samiz-

cionalista, vedátor, ale aj a možno predovšetkým hlboký mystik, človek lásky, viery a nádeje. Nakoniec, práve tieto vlastnosti mu otvorili cestu k rozlišovaniu medzi kresťanským vyžarováním ruskej kultúry a násilnosťou bolševizmu, páchaným na mystickom ruskom národe. A zároveň ony to boli, čo mu otvorili hlboké pochopenie zmyslu a významu cyrilometodskej tradície, ktorá by mala Múdrostou presvietiť bohaté duchovné tradície Západu.

Zásoboval ma tou najhlbšou literatúrou, k akej by som zaiste nemal jednoduchý prístup, s ohľadom nielen na potreby môjho teologického rastu, ale najmä pre potreby rozvoja môjho básnického nadania. Z jeho rúk som prijal po prvý raz napríklad Chestertonovu Ortodoxiu, ktorú si osobitne chránim vo svojej knižnici, alebo diela Vladimíra Solovjeva, i knihy Janka Silana, ba dokonca sme tohto básnika aj spolu navštívili na ceste po Slovensku, keď ma Michal Fedor zoznámil s proskribovanými umelcami, ako boli napr. výtvarník Žatko či Záborský. On mi predstavil výtvarné dielo Mikuláša Klimčáka, o ktorom som v osemdesiatich rokoch (!) napísal a presadil v časopise Slovenka celú dvojstranu. Ale uviedol ma napr. aj k národnej umelkyni Márii Medveckej. Spolu s ním som spoznal básnika Jozefa Tótha a kňaza Jána Magu, od ktorého som mohol čítať rukopisy kníh Laca Hanusa ako monografia o našom veľkom literárnom kritikovi Jozefovi Kútnikovi Šmálovovi alebo monografia Kostol ako symbol. Nebyť toho možno nikdy by som sa nebol stretol s týmto žiakom Romana Guardiniho a géniom slovenského myslenia, ktorý mi namiesto pozdravu pri prvom stretnutí hneď vo dverách povedal slová ako významovanie a zároveň záväzok: „Odtiaľto nemám strach o slovenskú kultúru...“ A keď už uvádzam túto prorockú vetu, bez nej by som azda pred dvanástimi rokmi po návšteve u kardinála Jána Chryzostoma Korca v jeho rezidencii na Nitrianskom hrade nebol založil Kultúru,

dvojtyždenník závislý od etiky, ktorej svätovojtešskú predchodkyňu Hanus krátko v štyridsiatich rokoch minulého storočia redigoval.

Dlhý by bol výpočet toho, čím ma otec Michal Fedor obohatil. Nie je tu na ten rad zásluh priestor. Ale k jednému sa ešte musím vrátiť. Nezabudnuteľné sú pre mňa najmä chvíle, keď ma vypravádzal na železničnú stanicu k rýchliku do Moskvy. Vtedy mi v aute kládol na temeno hlavy ruku a modlil sa nado mnou Otčenáš. Také čosi sa mi prihodilo už iba raz, na môj výročný literárny večer v košickom Veritase pred tromi rokmi, keď mi podobným spôsobom položil svoju liečivú dlaň na hlavu otec Jozef Tóth. Lenže vtedy, v rokoch 1977-1982, v časech komunistickej totality, navyše poznamenananej normalizáciou, to bolo treba omnoho viac. Zakaždým, t. j. trikrát do roka, keď som cestoval vlakom, som totiž do Ruska pašoval dva veľké kufre plné Svätého písma v ruštine ako aj inú literatúru, napr. knihu Marčenko o satanizme Karola Marxa, ktoré mi priniesol práve Miško.

Na záver ešte iná milá príhoda, ktorá sa dnes môže zdať banálna, ale pre mňa význam má. V skúšobnom období roku 1980 som večer pred skúškou z Puškina napísal báseň Gavrilo rezbár o rezbárovi krucifixov. Vôbec som pritom netušil, že o týždeň sa zoznámiť s ozajstným rezbárom Čepišákom práve u otca Michala Fedora a že táto báseň, ktorú mu venujem, mu prinavráti sily a pán Čepišák obnoví svoju umeleckú prácu. Iba nedávno, po mnohých rokoch, sa mi prirafilo čosi podobné, keď som po obrázkoch z diela jeho syna Huberta Čepišáka, ktoré mi poslal moderným komunikačným prostriedkom - e-mailom, napísal a venoval tomuto osobitnému výtvarníkovi báseň Maliar.

Otec Michal Fedor, ako som už uviedol vyššie, sa rozdával mnohým. Každému, koho postretol a o kom bol presvedčený, že jeho pomoc potrebuje a že táto pomoc ho prinavráti na cestu hľadania

spojnice medzi človekom a Stvoriteľom, medzi ľudskou dušou a zmyslom života, medzi bolesťou a Vykúpením. Keď som odchádzal z Košíc, sám chudobný strčil mi do ruky 500,- Kčs. Na tie časy celkom slušnú sumu, aby som mal s čím v Bratislave na novom pôsobisku začať, kým dostanem výplatu. Keď som namietal, že mu to tak skoro nebudem môcť vrátiť, iba sa usmial a podotkol, že netreba. A dodal slová, ktoré sa ja teraz usilujem hovoriť iným, keď mi chcú vracať nielen požiadanú bankovku: „Tie peniaze dáš raz niekomu inému, kto ich bude potrebovať...“

Neviem, netuším, či sa mi podarilo vykresliť v skratke môj vlastný portrét obetavého, zásadového, no láskavého a milosrdného človeka, mysliteľa, vedca,

kňaza, mystika Michala Fedora. No ako som to už pred tromi rokmi napísal vo svojej knihe autobiografických esejí *Srdce Sisyfos* (DAKA 2006), žiaľ by som sebe a nám všetkým žijúcim, ktorí sme ho smeli poznať a nadýchnuť sa pri ňom lásky a viery v najtemnejšom období útlaku, aby tohto muža cirkev povýšila na oltár ako príklad sebaobetovania v službe Bohu a cirkvi a človeku. Som presvedčený, aspoň v mojich očiach to tak naozaj je, že takto voľajako žil, žije a má žiť moderný svätec.

Aj keď sa tak nestane, mne osobne to vôbec neprekáža. Lebo ja mám v srdci a modlitbách otca Michala Fedora, SJ dávno ako svätého.

A na záver už iba báseň:

TEODOR KRÍŽKA

LAUDATIO

(Michalovi Fedorovi, SJ in memoriam)

1

*Naoko nič sa nestalo.
Len bralo puklo, zvetralo.
Len ako piesok Bohu z lona
sype sa z neba antifóna.
Biely srieň prší na lístie.
Svätosť - má farby striebristé.
Strieborne zvoní na svitaní
to hlasné ticho medzi nami.*

*Človek má tvár, a tak ju upiera
nahor. A svitá zvečera.
Presvitá viera v pozdvihnutí
ľudských rúk ponad oblúk smrti.
Slnko je teraz svätý grál.
Čo? Priateľ sa mi otcom stal.
Doprostred stáda prijal ducha,
ktorý sám seba neposlúcha.*

2

*Otče, chcem žiť. Žiť odznova.
Ale kam, kam ísť po slová.
Veď som len hriešna smädná voda,
čo na žriedlo sa nepodobá.*

*Tebe je dobre prísť a oprieť sa
o Božiu hrud' a o plec
viery. No srdce rozorvané
len strach vypláče na organe.*

*Unikám smrti. O vlások.
Smrť, tá už nemá otázok.
Tak predsa žijem, keď sa pýtam:
Môj Pane! Si tam? Si tam?*

3

*Azda by bolo lepšie niekde v raždí
ako zver zaspať, zaspať navždy.
Ako hmla, keď sa rozplynie.
Ako modlitba v puste krajine.*

4

*Ukázal si mi zázrak, pohnútku
na radosť, a ja vždy len - o smútku.
Môj Pane, ty si prijal kríž.
Prijmí môj smútok. Verím, odpustiš...*

(1994)

Mini recenzie

Miroslav Bielik:

Nepatrný pohyb po naklonenej rovine

Martin, Vydavateľstvo

Matice slovenskej 2005

Poézia Miroslava Bielika hraničí a prelína sa s filozofiou, obsahuje množstvo myšlienok, citátov, odkazov, otázok, znakov a názvov, ale i venovaní a podnetov. Má zložitú štruktúru, čo sa odráža aj v členení zbierky na dvanásť častí, ku ktorým je ešte pripojený autorov doslov, ako aj bibliografická poznámka. Forma tu nie je prvoradá, dôležitejší je obsah.

Bielikove metatexty, ktoré dostávajú plný zmysel až v kontexte a vzájomnom prepojení, sú miestami až prekvapujúco konkrétne, ľudsky zrozumiteľné, pulzujúce; vystupujú z nich priam hmatateľné čiastky reality - abstraktné sa prelína s konkrétnym, racionálne so zmyslovým, všeobecné s jednotlivým. Vo veršoch nachádzame smútok, skepticizmus, ale aj vieru a zanietenosť ako u starozákonných prorokov: „Žiarlivý Bože, / koho teraz pošleš zo Sinaja dole? / Kto z prachu pozdvihne dve dosky svedectva, / kto spáli, rozdrví tentoraz zlaté teľa...?“

Lyrický subjekt uvažuje o svojej životnej ceste. Postupne prichádza k tomu, že potrebuje pevný bod, o ktorý sa môže oprieť, potrebuje vieru a víziu, potrebuje domov. Ale dnešný svet zväzda k relativizmu - postmoderný človek, ktorý seba ustanovil za mieru všetkých vecí, je náchylný myslieť si, že svet je (iba) taký, aký ho on vníma. A utápa sa v protirečeniach. Niekedy však dovidí ďalej, nachádza oporu v Desatore, teda v pravde viery, čo ho naplnia nádejou... V Bielikových veršoch sa odzrkadľuje mohutnosť bytia - domov i svet, život i smrť patria do jedného celku.

Peter Kubica: *Kysuckovo*

Martin, Vydavateľstvo

Matice slovenskej 2009

Knižka krátkych veršovaných povestí o Kysuciach je určená hlavne deťom. Básnik, prozaik a prekladateľ Peter Kubica (1976) v nej vyjadril svoj vrúcny vzťah k rodnému kraju, ku „krajine detstva, priateľstiev a rodinných zväzkov“. Jeho texty sú v tomto vydaní doplnené príliehavými ilustráciami Zuzany Kubicovej.

Základ zbierky tvoria básne, v ktorých sa odzrkadľujú názvy jednotlivých kysuckých obcí, ich pomenovania sú zakomponované do veršov. Napríklad v básni venovanej obci Čierne (O dráboch a zemepánovi, ktorých tma premohla): „ČIERNE nebo, čierne lesy, / čiernota tých drábov desí, / čierňava im vládne...“ Alebo názov obce Raková: „Chlapci RAKOV A aj ryby nesú...“ Niekoľko básní má podobu akrostichu - prvé písmená veršov, čítané zhora nadol, vytvárajú kľúčové slovo (názov básne i obce).

Básnik Peter Kubica uprednostňuje viazaný verš s pravidelným rytmom a rýmom. Dáva sa pritom inšpirovať aj ľudovou slovesnosťou. Jeho verše sú spevné, čo prirodzene vyplýva z uplatneného trochejského verša. Básnikovo tvorivé hľadanie pevného tvaru a peknej formy je sympatické. Zbierka Kysuckovo môže zaujať, a to nielen Kysučanov či priateľov Kysúc, ale aj priaznivcov tradične poňatej poézie.

Michal Hvorecký: *Pastiersky list*

Bratislava, Marenčin PT 2008

Michal Hvorecký (1976) už stihol vydať niekoľko prozaických kníh. Píše poviedky i romány, venuje sa tiež publicistike. Do knihy *Pastiersky list* boli zahrnuté jeho fejtóny a riporty, predtým už zväčša publikované v dennej tlači.

Autor je dobrým pozorovateľom, má zmysel pre detail i rozprávačský talent, jeho textom nechýba humor a irónia, tá ale nie je vyvážená sebaíroniou. Napriek miestami detailným opisom zostáva na povrchu, akási predpojatosť či zaujatosť mu bráni ísť do hĺbky. Jeho pohľad je tak zväčša jednostranný a závery zjednodušujúce. K fejtónu patrí aj zveličenie, a Hvorecký ho využíva, niekedy však neprimerane. Vo svojich textoch píše o všeličom, kniha je tematicky rozdelená do štyroch častí: Vlastnou cestou, Obraz autora, Ministerstvo zábavy a Malý ostrov. Píše o svojich zážitkoch z ciest, píše aj o Slovensku. Je však povšimnutiahodné, že Slovensko sa v jeho textoch málokedy spomenie pod svojím menom, zväčša je to len „táto krajina“, v lepšom prípade „naša malá krajina“.

Hvorecký si azda ani neuvedomuje, že obhajuje názory a postoje akoby vyťahané z absurdného divadla, ktoré tak výstižne opisuje v jednom zo svojich fejtónov (Berlínske divadlo); aj on spochybnuje a ironizuje tradičné hodnoty (náboženstvo, vlastenectvo) a neraz znejasňuje veci, ktoré by mali byť zřejmé. V konečnom dôsledku tu ide o fahké čítanie a fahké texty - ako vystrihnuté z módného magazínu.

JÁN MARŠÁLEK

Zvrchovanosť - podstata a zmysel štátu

Memorandum účastníkov konferencie

Zápas Slovákov o dôstojný národný život ako zvrchované rozhodovanie o vlastnom osude má vyše tisícročnú tradíciu a začal sa už našim vstupom medzi historické národy. Dôkazom je Samova ríša (623-658), prvý štátny útvar starých Slovákov, nazvaný vo franskej tzv. Fredegarovej kronike REGNUM SCLAVORUM - Kráľovstvo Slovákov.

Naše štátotvorné snahy o svojbytný národnoštátny život v stredoveku vyvrcholili za vládcu Rastislava vytvorením vlastnej cirkevnej provincie potvrdené rímskym biskupom - pápežom a najmä vytvorením Svätoplukovej ríše nazývanej tiež Veľká Morava, ktorá bola v 9. storočí hegemónom stredného Dunaja.

Ako štátotvorný národ žijúci na vlastnom území mali Slováci svoju štátnosť aj v Uhorsku, aj v Česko-Slovensku, však vlastnú štátnu samostatnosť - 1. Slovenskú republiku - si v novodobých dejinách vytvorili až v roku 1939 a zvrchovane vládnuce národom sa Slováci - ako subjekt medzinárodného práva - stali až obnovením svojej štátnej suverenity 1. januára 1993, keď vznikla 2. Slovenská republika.

Slovenské dejiny dokazujú, že Slováci sa snažili obnoviť svojbytnosť na svojom území vždy, keď na to boli vhodné okolnosti v našom geopolitickom priestore. Naposledy takéto okolnosti nastali v demokratizačnom procese prebiehajúcom v Európe, ktorý sa začal rozpadom tzv. sovietskeho bloku koncom osemdesiatych rokov 20. storočia. Na tento národnemancipačný proces reagovala aj slovenská spoločnosť a zavrhla tým stáročný zápas o svoju plnú rovnoprávnosť so všetkými slobodnými národmi a zvrchovanými štátmi sveta.

Zámerom a cieľom generačného zápasu našich združení slovenskej inteligencie bolo predsavzatie z jari 1990 formulované v programovom manifeste Spoločnosti slovenskej inteligencie KORENE „- pripraviť Slovákov ako zvrchovaní, o svojich veciach a vzťahoch samostatne rozhodujúci národ - na existenciu v Európe - svete bez geografických hraníc.“ Dnes môžeme s hrdosťou konštatovať, že naše takmer prorocké predsavzatie sa naplnilo. Nie však bezo zvyšku a ani zďaleka nie k našej plnej spokojnosti.

Celá naša činnosť aj všetky dokumenty našich združení inteligencie dokazujú, že sme náš generačný zápas viedli v životnom záujme slovenského národa, aby mohol byť rovnoprávnym partnerom všetkým slobodným a zvrchovaným národom sveta a nezastupiteľným tvorcom vlastného osudu, dejín a kultúry.

Programovo a cieľavedome sme pokračovali na ceste smerom, ktorý s tými najlepšimi úmyslami vytýčili najvýznamnejšie osobnosti slovenských dejín.

Presvedčili sme sa, že táto cesta je správna a že plnohodnotný a dôstojný život je možný iba vo vlastnom samostatnom štáte.

Jeho obnovenie po vyše tisíc rokoch štátnej nesamostatnosti, tento - aj v európskych súvislostiach ojedinelý a výnimočný - prejav našej národnej životaschopnosti a vytrvalosti nás môže oprávnenie naplniť nádejou aj do budúcnosti. Zároveň však zaväzuje nás všetkých - predovšetkým inteligenciu ako tvorivú elitu slovenskej spoločnosti, ktorá je nezastupiteľne zodpovedná za našu budúcnosť. A budúcnosťou každého spoločenstva je predovšetkým jeho mladá generácia.

Aj našej generácii sa potvrdilo, že úspešní môžu byť iba tí, ktorí sú pripravení, ktorí majú vlastnú koncepciu a sú jednotní v jej uskutočňovaní, preto vyzývame mladú slovenskú generáciu, aby sa postavila na čelo procesov prebiehajúcich v našom štáte a začala si plniť svoje prirodzené povinnosti.

Ako svoj generačný odkaz skúseností z vlastných zápasov odovzdávame našim nasledovníkom predovšetkým tieto odporúčania:

Aby sa hlavnou agendou jej práce stala ochrana a rozvoj tých hodnôt, vďaka ktorým sme sa stali historickým, kultúrnym a dnes už znovu aj slobodným a zvrchovaným politickým národom.

Aby - ak chcú žiť dôstojný a plnohodnotný život - chránili vlastný štát ako ničím nenahraditeľné optimálne prostredie na rozvoj všetkých našich pozitívnych vlastností a schopností potrebných k naplneniu zmyslu pravdivého odkazu našich dejín.

Aby si vytvorili vlastnú perspektívnu koncepciu svojho národnoštátneho života a neboli už viac odkázaní na cudzie experimenty a projekty.

Aby sa už nikdy dobrovoľne nevzdávali úrovne dosiahnutých práv a výsad, medzi ktoré na prvé miesto patrí aj Chartou OSN garantované právo na vlastnú cestu a spôsob rozvoja pri naplnení zmyslu svojho života, ako aj právo na vlastný výklad svojich národných dejín.

Aby sa už nikdy nevzdávali generáciami národa vytvorených - materiálnych ani duchovných - hodnôt ako svojho národného dedičstva.

Aby na princípe jednotiacej štátnej idey spoločného prospechu spájali všetky pozitívne tvorivé sily slovenskej spoločnosti s cieľom vytvoriť vnútorné integrované moderný politický národ ako spoločenstvo - v právacích aj povinnostiach si rovných a voči svojmu štátu prirodzene lojálnych - občanov, ktorí tvorivo spolupracujú na presadzovaní a zabezpečovaní spoločných záujmov.

Aby pamätali, že hlavným kľúčom k úspešnosti každého spoločenstva je vlastný hodnotový systém a jeho hierarchia. Práve jeho rešpektovanie a dodržiavanie dokáže aj z púšte vytvoriť kvitnúcu záhradu, ale aj naopak.

Aby sa s dôverou spoliehali iba na vlastné sily, schopnosti a zdroje, uvedomujúc si, že „každá závislosť zbavuje slobody“.

V roku dvadsiateho výročia prelomových udalostí znamenajúcich začiatok zásadnej zmeny nášho života a premeny Slovákov ako národa - z neslobodného objektu cudzích záujmov na zvrchovaný subjekt - úprimne prajeme celej slovenskej spoločnosti a nedeliteľnému politickému národu, aby jeho príslušníci už nikdy nemuseli slúžiť, bojovať a zomierať pre cudzie záujmy, cudzí prospech a blahobyt, ale aby sa dokázali vzájomne dohodnúť, tvorivo spolupracovať a zabezpečiť si tak dôstojný, plnohodnotný a úspešný život.

Za účastníkov konferencie:

JULIUS BINDER,
EVA KRISTINOVÁ,
LADISLAV ŤAŽKÝ,
VILIAM HORNÁČEK
30. november 2009

Bratislava - Historická budova SNR

Keď sme v minulom čísle pripomenuli 60. výročie vydania Orwellovho prelomového literárneho diela „Rok 1984“, vydaného v roku 1949, uvedomili sme si nevďojak, že najpôsobivejšie diela proti komunistickej mocenskej totalite, tak ako sa prejavila v španielskej revolúcii a v občianskej vojne, napísali obrátení, tzn. bývalí ľavicári, z ktorých sa síce nestali veriaci kresťania, ale ktorí sa verejne pred celým svetom odvrátili od zločineckej ideológie a revolučnej boľševickej praxe. Preto dnes svoje poznámky k apokalyptickej Španielskej občianskej vojny uvádzame ďalším prelomovým dielom niekdajšieho komunistu, spisovateľa a svetobežníka židovského pôvodu Arthura Koestlera, rodáka z Budapešti.

To, čo znamenal v 60. rokoch Solženicynov román Jeden deň Ivana Denisoviča (1962), to bol pre staršiu generáciu v rokoch štyridsiatych Koestlerov román „Tma napoludne“ (Darkness at Noon, 1941), venovaný stalinským procesom v 30. rokoch, žiaľ, do slovenčiny doteraz nepreložený (vyšiel v češtine). Vo svojej dobe to bolo hádam najpôsobivejšie protikomunistické dielo, aké vôbec vyšlo v Západnej Európe a ktoré sa tiež významným spôsobom prispelo k tomu, že marxistická ideológia neovládla celú Európu, hoci k tomu nemala ďaleko (Grécko, Taliansko, Francúzsko). Aj napriek tomu, že francúzski komunisti urobili všetko pre to, aby zamedzili rozširovanie Koestlerovej knihy, kniha vychádzala ako samizdat a ovplyvnila povojnové voľby vo Francúzsku, kde hrozilo, že sa komunisti zmocnia vlády legálnym spôsobom, podobne ako v povojnovom Česko-Slovensku. Je dokladom toho, že v istých dejinných situáciách sa bitky vyhrávajú nielen na bojiiskách, ale aj v pracovniach intelektuálov a v duchovnom strete myšlienkových prúdov a ideológií.

S menom Arthura Koestlera sa stretne každý, kto chce hlbšie poznať priebeh Španielskej občianskej vojny. Svoje zážitky z občianskej vojny Koestler zhrnul vo svojich memoároch - The Invisible Writing: The Second Volume of an Autobiography, 1932-40, vydaných v r. 1954. Koestlerovi nechýbala veľká dávka odvahy, pretože on, vtedy ešte agent Kominterny, prenikol pod rúškom korešpondenta londýnskeho News Chronicle do Francovho hlavného stanu v Seville. Avšak jeho bývalý nemecký kolega ho spoznal a odhalil ako komunistu a Koestler mal čo robiť, aby sa zachránil. Táto nebezpečná skúsenosť ho neodradila a v nasledujúcom roku sa z Paríža znovu presunul do republikánskej zóny Španielska, opäť ako korešpondent News Chronicle, lenže tentoraz pri rýchlom obsadení Malagy Francovými nacionalistami dostal sa do zajatia. Od februára do júna 1937 čakal ako odsúdenec na smrť na popravu, kým nebol vymenený za manželku významného Francovho leteckého esa, prepustenú z republikánskeho väzenia.

Tu, v bezprostrednom existenciálnom ohrození, začal jeho vnútorný prerod. Keď sa predsa len dostal na slobodu, tieto zážitky mu poslúžili na napísanie literárneho diela, ktoré vyšlo pod názvom Spanish Testament. Nakoniec v r. 1938 vystúpil z komunistickej strany a začal písať knihu Tma napoludne.

Vo svojich pamätiach napísal k tomu obdobiu života: „Išiel som do komunizmu ako človek, čo ide k prameňu čerstvej vody, a zanechal som komunizmus ako človek, čo vyliezol z otrávenej rieky, pokrytej troskami zatopených miest a telami utopených.“ (Mimochodom, A. Koestler ešte raz vzbudil svetovú pozornosť svojou knihou The Thirteen Tribes, zaoberajúcou sa údajným chazarským pôvodom aškenázkych židov.)

Do tretice treba uviesť ešte jedného ľavicového odpadlíka, resp. obrátenca; je to španielsky historik Pío Moa, ktorý - hoci aj Španiel - napísal knihu, rozbíjajúcu tradičné komunistické mýty o španielskej občianskej vojne ako o obrane demokracie a o boji proti fašizmu. (Akoby boj proti fašizmu v tom čase bol jediným problémom a fašizmus bol jediným nepriateľom ľudstva a boj proti nemu mo-

hol ospravedlniť všetko násilie a zločiny, ktorého sa v tomto zápase ľavicové sily dopúšťali na bezbranných veriacich katolíkoch a ich kňazoch, rehoľníkoch a rehoľných sestách v Španielsku...). Podáva zatiaľ najobjektívnejší pohľad na španielsku vojnu ako na stret v zásade dvoch totalitných ideológií a ich zápas o Španielsko, ako ouvertúru k II. svetovej vojne. A hoci niektorí naši ľavicári dodnes označujú Franca za fašistu, ten aj napriek závislosti nacionalistov na podpore nacistického Nemecka a fašistického Talianska v boji proti ľavicovým silám podporovaným Sovietmi a ľavicovými silami Európy a Ameriky, presadil svoju koncepciu neutrality Španielska v II. svetovej vojne a ochránil svoju krajinu od ďalšej katastrofy. Knihu Los mitos de la guerra civil (2003) som si kúpil pred dvoma rokmi v Madride a jej autorom je spomínaný Pío Moa, plným menom Luis Pío Moa Rodríguez. Hoci ide o obsiahlejšie 600-stranové dielo, kniha sa stala bestsellerom a Poliaci ju medzi prvými preložili do poľštiny.

Charakteristickým znakom európskeho historického myslenia je ignorancia ľudských obetí ako dôsledku každej revolúcie, počnúc francúzskou, cez boľševickú, až po španielsky pokus nastolenia komunistickej diktatúry. Do popredia sa vysúva spoločenský vplyv revolučnej

EMIL VONTORČÍK

Vojna o Španielsko

udalosti a fiktívny „spoločenský pokrok“, ktorý má ospravedlniť všetky ľudské obete revolučného teroru. Ľudský činiteľ sa všíma až vtedy, keď revolúcia začne požírať svoje deti, čo je sprievodným znakom boja o moc každého revolučného procesu. Preto aj v španielskej historickej literatúre, najmä od ľavicových autorov, revolučné vystúpenie sa nehodnotí aj z hľadiska ľudských obetí, ani sa nevyhodnocujú dôsledky revolučného teroru na obyvateľstvo, na zruinovanie hospodárstva, na nezodpovednú škodu v kultúrnom bohatstve krajiny a vo svetovom kultúrnom dedičstve, ale hovorí sa poväčšine o krutosti Francovej soldatesky na dobytom území a o krutosti nacionalistických súdov po porážke ľavicovej republikánskej armády.

Tu treba zdôrazniť jedno, a to prízvukujú všetky objektívne ladené práce domácich aj zahraničných historikov, že revolučný teror nezačal v občianskej vojne a nebol odpoveďou na násilie rozpútané pravícovými a nacionalistickými silami, ale že násilie a teror voči katolíkom a duchovenstvu bol od začiatku sprievodným javom revolučného vystúpenia ľavicových síl, a to už v r. 1931. Revolúcia v roku 1931 dala vznik tzv. druhej republiky a umožnila vytvorenie antiklerikálnej vlády. Tá nedbala veľmi na to, aby udržala v zákonných medziach ľavicových radikálov, skôr prispievala k vytvoreniu protináboženskej atmosféry, čo vyústilo do útokov na kostoly a kláštory. Takéto počínanie spôsobovalo spätne aktivizáciu a zjednocovanie všetkých pravícových síl, i tých, ktorým sa takéto barbarické počínanie protivilo a postupne vytváralo podmienky pre neskoršie ozbrojené stretnutie oboch táborov.

Vieme si predstaviť, o čo viac narástla trúfalosť ľavice po tom, čo sa jej po rôznych nátlakových akciách podarilo tesne zvíťaziť nad pravícovými voľbách do cortesov vo februári 1936? Ľudový front, združujúci socialistov, liberálov, republikánov, komunistov a rôzne regionálne nacionalistické skupiny získal 34% a 33% hlasov získala pravica (CEDA). Bolo to veľmi tesné víťazstvo a v demokratických pomeroch by si vláda, ktorá vzišla z takýchto volebných výsledkov, veľmi nepomohla, ale pre revolučne naladenú ľavicu to bolo prvé veľké európske víťazstvo. V porovnaní so zdrvivou porážkou Leninových boľševikov v posledných slobodných voľbách v revolučnom Rusku 12. novembra 1917 (zo 707 kresiel v parlamente získali iba

175 kresiel), v Španielsku ľavicový front aj na základe tesného víťazstva triumfoval a tým sa otvorili stavidlá bezhraničnému jakobínskemu teroru a chaosu, ktorý vyprovokoval povstanie v armáde a občiansku vojnu.

Na republikánskom území revolučný teror pokračoval i za vlády José Giralu i Larga Caballera. Ľavicovej mocenskej špičke bolo ťažko stlmiť bezhraničné násilie a teror na bezbrannom španielskom obyvateľstve, ktorému svedomie nedovoľovalo sympatizovať s takými prejavmi násilia a krutosti, aké sa uplatňovali voči duchovenstvu a všetkým viditeľným prejavom katolíckeho náboženstva (budovy kostolov, kláštorov, sakrálné predmety, kríže, atď.). Podľa objektívnych údajov bolo republikánmi umučených a zabitých 6 783 kňazov, rehoľníkov a rehoľných sestier, 13 biskupov a tisíce veriacich kresťanov, ktorí sa neprestali verejne hlásiť ku svojej viere. Bolo vypálených a zničených 22 000 kostolov aj so všetkým kultúrnym bohatstvom, ktoré obsahovali, pokiaľ nebolo rozkradnuté. Na strane ľavice totiž stáli vodcovia, ktorým išlo vedome o revolučnú destrukciu katolíckeho Španielska. V prvom rade novozvolený prezident Manuel Azaña bol známy ako tuhý antiklerikál. O nič lepší neboli aj ostatní, či už išlo o liberálov, anarchistov a trockistov,

suje najkrvavejšie prenasledovanie, aké cirkev utrpela od vyhlásenia kresťanstva za oficiálne náboženstvo v Európe, päťnásť storočí predtým.“ (Cortázar, G. F.: Stručné dejiny Španielska. Bratislava: JUGA, 1999, s. 308.)

Špecifickým prvkom tohto najväčšieho prenasledovania kresťanov katolíkov je to, že luza, práve tak ako aj revolučné živly z celého sveta, ktoré si dali „schôdzku“ v revolučnom Španielsku, sa neuspokojovali obyčajnými popravami. Vo všetkých zaznamenaných excesoch sa hľadali najzvrhlejšie spôsoby mučenia a ponižovania človeka.

Hoci to robím nerád, uvediem niekoľko príkladov:

- v Almedraleja, v badajozskej provincii, revolucionári poliali biskupa z Jaén, jeho sestru a ďalších 800 ľudí benzínom a zživa upálili;
- v Barcelone milicionári pribili 30 nacionalistických vojakov na kríže a nechali ich plávať po mori;
- v Barcelone popravili Riccarda Zamoru, brankára národného futbalového tímu a spolu s ním najlepšieho hráča FC Madrid Tenu, pretože agitovali za povstalcov;
- v Madride popravili milicionári spisovateľa José Matia Carretera;
- v Madride priviazali rehoľníčku na vlakové koľaje a nechali ju rozštvrtiť lokomotívou;

- pekára Placida Armengola z Bolanovy, ktorého syn bol kňazom, podozrievali, že sa u neho tajne slúži svätá omša. Zavraždili ho spolu so ženou, tromi deťmi a učňom.
- v Ceberos neďaleko Avily zašili do vreca farára a zavesili ho na trám. Potom ho ponárali do vriacej vody, kým v mukách nezomrel;
- v Roblegarde mučili farára a nútli kaplána, aby sa na to pozeral, ten z toho zošalel;
- v Andalúzii revolucionári povraždili deti katolíkov a povesali ich na verejnú budovu...

Takto by bolo možné pokračovať na celú jednu publikáciu. V intelektuálnych kruhoch Západnej Európy sa stala známou poznámka francúzskeho katolíckeho spisovateľa Georges Bernanos, účastníka občianskej vojny na ľavicovej republikánskej strane, ktorý svojmu ľavicovému kolegovi z republikánskej armády na jeho pripomenku, že aj on ako katolík bojoval na strane republikánov, odpovedal v tlači: „Áno, aj my sme išli do Španielska, ale nie na to, aby sme tam znásilňovali mníšky...“

Zostane smutným mementom pre mnohých francúzskych katolíckych intelektuálov, že stratili orientáciu v takých závažných historických okamihoch pre Európu, ako bola španielska vojna. Básnik Paul Claudel patrí k tým, ktorí nezaváhali a nedali sa zviest' údajnou legitimitou republikánskej vlády, ktorá nedokázala zastaviť revolučný teror, ale ho neraz mlčky trpela. To je jeho dvojveršie na počtu španielskych mučeníkov:

Sesterské Španielsko, sväté Španielsko - dobre si si vybralo!

Jedenásť biskupov, šestnásťtisíc kňazov umučených - a ani jeden neopadol!

Vplyv španielskej občianskej

vojny neobišiel ani vtedajšie Česko-Slovensko a špeciálne ani Slovensko. Táto problematika si zaslúži obsiahlejšiu analýzu a samostatný článok jednak pre mnohých slovenských dobrovoľníkov, ktorí bojovali v interbrigádach (L. Holdoš a mnohí ďalší radoví bojovníci), a jednak pre podporu španielskej revolúcie slovenskými ľavicovými intelektuálmi. Slovenskí davisti stáli napr. jednoznačne na strane španielskej revolúcie, môžeme povedať, na strane španielskych komunistov. Svoje svedectvo a svoju podporu vyjadril básnik a komunistický politik Laco Novomeský vo svojich reportážach zo španielskych miest a bojišiek na republikánskej strane. Ešte viacej bol publikačne činný Vlado Clementis. Niet sa čím chváliť a súdruhovia pri tradičných revolučných procesoch, aké prebehli po vojne aj v ľudovodemokratickom Česko-Slovensku, im to, žiaľbohu, vôbec nepripočítali k dobru...

Francove nacionalistické oddiely postupovali s rovnakou bezohľadnosťou pri vysporadúvaní si účtov s republikánmi. Dialo sa to obyčajne súdnou cestou a o kom zistili účasť v bojoch alebo v násilnostiach, ten skončil pred popravňou čatou.

Súdy pokračovali, pravda, s väčšou profesionalitou a spoľahlivosťou aj po skončení vojny. Trest smrti sa opäť stal trestom výnimočným. Názorným príkladom revanšu je udalosť z mesta Ronda, kde roklinu, ktorú rozdeľuje mesto na dve časti, preklenuje most. Z tohto mosta zhodili republikánski milicionári do rokliny 512 katolíkov a odporcov revolúcie. Keď mesto dobyli nacionalistické sily, vysporadúvali sa so svojimi protivníkmi tým istým spôsobom.

Pretože udalosti v Španielsku sledoval vtedy celý svet, všetky masakry a sadistické výstrelky sa stávali nástrojom propagandy. Zajímavé pritom je, že hlavné propagandistické stredisko mala Kominternu v Paríži. Viedol ho nemecký komunista Willy Muenzenberg. Najväčším esom tohto pracoviska bol Otto Katz, v Česko-Slovensku po vojne známy ako redaktor Rudého práva a politický činiteľ André Simon.

Keď sovietska spravodajská služba po sovietsko-nemeckom zblížení začala v Španielsku a vo Francúzsku upratovať, pozvali Muenzenberga do Moskvy. Odmietol, pretože z jeho kamarátov sa z takejto návštevy nikto nevrátil. Ale neunikol svojmu osudu a smrť ho zastihla v lete 1940 vo Francúzsku. (Koestler: Invisible Writing). Otto Katz, alias André Simone sa stal obetou procesu Slánsky-Clementis a jeho osud - podobne ako Slánskeho a Clementisov - sa naplnil 3. decembra 1952.

V decembri 1975 zomrel aj caudillo Francisco Franco. Španielsko sa stalo monarchiou na čele s kráľom Juanom Carlosom; do krajiny sa vrátili demokratické pomery. Človek by si myslel, že pre Španielsko boli tridsiate roky dostatočným poučením, hádam aj na jedno storočie, ale...

Keď v roku 1976 Solženicyn navštívil Španielsko po jeho vyhnaní zo So-

Andrej Vyšinskij s Vladimírom Clementisom a Janom Masarykom na ruzynskom letisku v Prahe

vietskeho zväzu, zažil veľké prevkapanie. 20. marca 1976 vtedy veľmi populárny televízny redaktor Ľňiz urobil s ním rozhovor pre španielsku televíziu. Solženecyn, pred dvoma rokmi násilne vykázaný zo Sovietskeho zväzu, bol prevkapaný životom v Španielsku, o ktorom počul doma aj inde vo svete len to najhoršie. V tomto duchu sa vyjadril aj pre španielsku televíziu (podľa knihy Pio Moa):

„Vaši 'pokrokári' nazývajú režim, ktorý v Španielsku vládne, diktatúrou. Už desať dní cestujem po Španielsku (...) a nemôžem sa vynáčuovať. Viete vy vôbec, čo je to diktatúra? (...) Uvediem iba niekoľko príkladov, aké som videl na vlastné oči (...).

Vo vlastnej krajine môžu Španieli bývať v ktoromkoľvek meste a sťahovať sa kamkoľvek. V tomto ohľade majú úplnú voľnosť. Nám, sovietskym ľuďom v našej krajine to nie je dovolené. Sme evidovaní v mieste svojho pobytu. Bez písomného povolenia nemôžeme vycestovať z toho alebo onoho miesta. Úrady rozhodujú o tom, či nám to dovoľia alebo nie (...).

Presvedčil som sa, že Španieli môžu neobmedzene vycestovať zo svojej krajiny za hranice. Určite ste čítali v tlači, že pod tlakom svetovej verejnej mienky a Spojených štátov amerických bolo dovolené vycestovať zo Sovietskeho zväzu (po mnohých ťažkostiach) určitému počtu Židov. Ale ostatní Židia a ľudia iných národností nemôžu vycestovať za hranice. V našej krajine sedíme ako vo väzení.

Prechádzajúc sa po Madride a po vyše tucte iných španielskych miest (...), videl som, že v kioskoch sa predávajú hlavné zahraničné denníky. Bolo to pre mňa na neuverenie. Keby v Sovietskom zväze voľne predávali zahraničné denníky, videli by sme ihneď desiatky natiahnutých rúk snažiacich sa o ich zakúpenie. A v Španielsku sa jednoducho predávajú.

Zistil som tiež, že v Španielsku môže človek len tak jednoducho využívať xerografické (kopirovacie) zariadenia. Každý si môže skopírovať akýkoľvek dokument, stačí len hodiť do automatu päť pesiet za kópiu. V mojej krajine žiaden občan Sovietskeho zväzu nemôže nič podobné urobiť. Každý, kto použije kopirovací stroj mimo služobnej potreby a bez povolenia nadriadeného, bude obžalovaný z kontrarevolučnej činnosti.

Vo vašej krajine - čo je pravda, platia v tomto určité ohraničenia, - ale pred-

sa sa tolerujú štrajky. U nás za päťdesiat rokov trvania socializmu nebolo ani raz dovolené štrajkovať, účastníci štrajkov v prvých rokoch sovietskej moci boli postrieňaní guľometmi, hoci sa iba domáhali lepších pracovných podmienok (...).

Keby sme mali toľko slobody, čo máte vy, otvárali by sme od údivu ústa (...). Nedávno bola v Španielsku vyhlásená amnestia. Nazýva sa tu „ohraničenou amnestiou“. O polovicu sa skraca trest politickým bojovníkom, ktorí bojovali so zbraňou v ruke (Solženecyn mal na mysli teroristov - pozn. Pio Moa). Môžem iba toľko povedať: keby sa nám aspoň raz za dvadsať rokov priznala taká ohraničená amnestia, ako je vaša! (...). Nás hádzu do väzenia na to, aby sme tam zomreli. Iba nemnohým z nás sa podarilo dostať von, aby sme o tom vydali svedectvo.“

Zúrivú reakciu španielskej opozície na Solženecynove televízne vystúpenie v Španielsku v roku 1976, dva roky po smrti Francisca Franca, zachytil Pio Moa vo svojej knihe „Mýty občianskej vojny. Španielsko 1936 - 1939.“ Už o sedem dní po Solženecynovom vystúpení priniesol Cuadernos para el diálogo, charakterizovaný ako pokrokový kresťanský časopis ľavicovej orientácie, mienku Juana Beneta, významného španielskeho spisovateľa a intelektuála, Francovho protivníka.

„A načo je to všetko? Preto, že napísal (Solženecyn, pozn. autora) štyri romány (veľmi banálne, veľmi spiatočnicke, literárne dekadentné, šteňacie, aké sa ukázali v posledných rokoch)? Preto, že mu udelili Nobelovu cenu? Pretože znášal na vlastnom tele - a dobre z toho vyšiel - zvrhlosť koncentračného tábora? (...) Sväto verím, že dokiaľ budú existovať takéto ľudia ako Alexander Solženecyn koncentračné tábory budú existovať a musia existovať. Možno by ich bolo treba trochu lepšie strážiť, aby takí ľudia ako Alexander Solženecyn ich nemohli opustiť dovtedy, dokedy sa niečo nenaučia.“

V tomto duchu netreba hádam ani pokračovať. Veď je to v štýle M. Nelkinovej a iných tribunov ľudskej bezohľadnosti a násilia. Málo sa vtedy našlo takých, ktorí by vystúpili proti Benetovým názorom. Naopak, pre opozíciu to bol signál na to, aby začala proti Solženecynovi, človeku ktorý, je a zostane korunným svedkom totálneho barbarstva 20. storočia a symbolom osobného hrdinstva človeka v zápase s príslušnosťou násilia, bohapustú ohováračskú kampaň.

Veľké upratovanie v Španielsku i v celej Európe skončilo, ako dúfame, pádom Berlínskeho múra. Jedna z hláv apokalyptickej šelmy odpadla. Ale...

Odvěký zápas medzi dobrom a zlom pokračuje aj v novom miléniu. Hoci sme 20 rokov po páde komunizmu, tých, ktorí by si uvedomovali, o čo išlo v španielskej občianskej vojne, nepribúda, naopak, stále viac a viac ubúda. Príbúda mladých, ktorých hrdinom je Che Guevara, idol mladých ľavičiarov. Hollywood produkuje nových hrdinov a nové idoly... Boj o dušu súčasníka a jeho pokolenia pokračuje, iba bojisko je iné... Nie sú to už revolučné deštruktívne vystúpenia. Po deštruktívnom 20. storočí je ľudstvo unavené revolúciami i vojnami. Málokomu sa chce ísť bojovať na bojiská v Iraku a v Afganistane v záujme západnej demokracie a západného štýlu života, ktorý sa vzdaluje ideálom kresťanskej európskej civilizácie... A čo viac, málokto dnes uverí revolučným heslám, či už ide o revolúcie červené, „sametové“ alebo oranžové... Voľný tok informácií v elektronických médiách v zárodku odhaľuje zisťné pozadie všetkých revolúcií... A tak sa bojiskom stáva verejná mienka, oblasť kultúry, vzdelania, zábavy, umenia, spôsobu života, morálky..., oblasti, v ktorých ľavicovo-freudovský prúd i novšia marxistická vlna frankfurtskej školy nahľadáva a eroduje dokonca základné princípy západnej civilizácie...

Zápas o dušu človeka pokračuje aj v Španielsku. Čo je však potešujúce, Španielsko sa bráni. Tak veľmi ma fascinuje na Španieloch, že sú schopní za svoje presvedčenie bojovať a priniesť obety. Aj nacionalistickí bojovníci písali hrdinskú epopeju. Hrdinská obrana Alkazaru v Toledu dosiahla skutočne mytologický rozmer a poznamenala celé ďalšie vojnové ťaženie na strane nacionalistického Španielska. Dnes však ako by mladšie generácie na to zabudli. Avšak masové, vyše miliónové zhromaždenie na obranu života v Madride tohto roku ukázalo, že slobodné Španielsko žije a že tak ako sa nedalo prevalcovať komunistami v tridsiatych rokoch, nedá sa zmanipulovať politickými manévrami súdruha Zapatera, ani novým náporom masmediálnej moci a jej degeneratívnych nástrojov, namierených proti ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti človeka, nie pre slobodný rozvoj ľudskej mysle, ale na jej ovládnutie a zneužitie uzurpátormi nového veku.

JAROSLAV REZŇÍK

Nech sa stromček na Vianoce aj básňami zaligoce

Vianoce

*Kto za oknom ticho spieva,
čože to tam šuchoce?
Biely snežík zvestúva nám,
že sa blížia Vianoce.*

*Všetky deti sa už tešia,
majú úsmev na líčkach,
že darčeky dostanú dnes
od Ježiška v jasličkách.*

Vianočná

*Na oblohe trubač trúbi
čas radosti, veselý...
Na jeho hlas
za prah domov,
spolu s vôňou
živých stromov,
zlietli všetci anjeli.*

*Posadali si na stromček,
brnkajú na ihličí...
Plameň sviece
sa trbliece,
v bielom fraku
z perín mraku
spolu s nimi
krásny chorál
nacvičil:*

*- Narodil sa Kristus Pán,
radujme sa, tešme sa...
Jasně hviezdy
zlatým kľúčom
ako líčom
otvárajú
všetkým ľuďom
nebesá.*

Betlehem

*Dve ovečky, oslík, kravka
a uprostred jasličky,
hviezdy z neba rozsypali
na ne zlaté ihličky.*

*Udychčani Traja králi,
za dverami pastieri...
Už vstupujú a odtiaľ
každý jeden až naveky
svojmu srdcu uverí.*

*Keď podídu, pokľaknú si,
krásne dary vyberú
a Mária - Božia Matka,
čo bdie nad snom Jezuliatka,
vystrie ruku, d'akujúc im
za lásku a dôveru.*

*Odvtedy v nás tento obraz
ako pieseň ticho drieme,
a kto z lásky dobro dáva,
môže spávať v betleheme.*

Naveky

*Tichá noc, svätá noc,
ticho sní v pokoji,
že Mesiac na nebi
hviezdičky vykrojí.*

*A keď ich rozsype
na všetky stromčeky,
nech nežne kolíšu
jasličky naveky.*

Z čoho rastie

*vianočný stromček
Keď bol stromček ešte v lese
- kde, to presne nevieme -
ako všetci jeho bratia,
aj on rástol zo zeme.*

*Dnes už rastie v našej izbe,
do lesa má ďaleko,
vo vianočnej obývačke
rastie asi z darčekov.*

(Dokončenie z 2. strany)

„Verejná spotreba v protiklade s tým, čo si myslia (?) pravičiarci a tí, čo uverili ich argumentom, neuberá, ale vytvára zdroje tým, že umožňuje väčší rozvoj produktivity a spoločenských aktivít. Ekonomické zaostávanie Španielska sa začína práve kvôli nedostatočnému rozvoju verejného sektora, a to nielen vo sfére materiálnej infraštruktúry, ako je doprava a komunikácie, ale tiež vo sfére infraštruktúry humánnej a sociálnej.“

Aj toto tvrdenie Navarru má všeobecnú platnosť. Iba ekonomickí géniovia typu Mikloša (ponorení hlboko do liberálnych dogiem) mu nechcú porozumieť. Pritom, v mnohých, oveľa bohatších štátoch ako Slovensko či Španielsko, ba aj v Davose, centre liberálneho myslenia, už pochopili svoj omyl, keď chceli krízu riešiť znížením deficitu a verejných financií. Najlepšie o tom svedčí skutočnosť, že otázky ďalšieho rastu verejnej spotreby v súčasnosti zamestnávajú napr. škandinávské štáty, ktoré sú (s verejnými sektormi najrozsiahlšími na svete) najblahobytnejšie medzi štátmi s najvyššími ekonomikami. Chciet dosiahnuť úroveň štátov EÚ-15 a udržiavať pritom nízke finančné zaťaženie a nízky deficit verejných financií je jednoducho nemožné. Naopak, nevyhnutným dôsledkom znížovania daňového zaťaženia a deficitu verejných financií je znížovanie kvality života a výkonnosti ekonomiky a tým aj prehlbujúce sa ekonomické zaostávanie za krajinami EÚ-15.

Už v úvode som uviedol, že pravica operuje v prospech znížovania verejného deficitu tým, že sa tvári zodpovedne vo vzťahu k budúcim generáciám. Tvrdí, že ak budeme zvyšovať verejnú spotrebu a deficit verejných financií, zanecháme tak dlh budúcim generáciám, ktoré budú musieť platiť to, čo sme skonzumovali my, ich otcovia a dedovia. Niektorí hovoria aj o boji generácií (ten vraj nahrádza boj spoločenských tried). Tieto

argumenty domnejšej obrany našich detí a vnukov, ktoré sú takisto falošné, dopĺňajú požiadavkou, aby štát oslobodil, resp. ešte viac uvoľnil obrovský potenciál súkromného sektora, vraj nadmerne duseného veľkosťou verejného sektora. Štát, hovorí, sa musí správať ako rodina. Nesmie spotrebovať viac, ako zarobí.

Tieto argumenty neobstoja predovšetkým preto, že najmä počas krízy veľká väčšina rodín spotrebuje viac, ako zarobí a

Záludné návrhy

zadlžuje sa. Navarro uvádza, že toto zadĺženie dosahuje v Španielsku priemernú hodnotu 148% disponibilného rodinného dôchodku (v USA je to 135% a priemer EÚ je 139% - v SR sa rodiny v r. 2008 štatisticky nezadlžovali) a spočíva - v nákladoch na bývanie, na štúdium detí, auto a pod. Zadĺženie je nevyhnutné kvôli investíciám robeným v súčasnosti, ale aj pre budúcnosť (napr. do vzdelania detí). Zadĺženie rodín je teda investícia, ktorá im za daného stavu umožňuje napredovať a zlepšovať svoju životnú úroveň. Preto by to malo byť iné, keď ide o štát? Štát sa potrebuje zadlžovať preto, aby mohol investovať do dopravy, komunikačnej siete, vzdelávania, zdravotníctva, predškolských zariadení, služieb pre obyvateľstvo a ešte všeličoho iného, do investícií, ktoré sú potrebné na to, aby sa zlepšila kvalita života nielen súčasných generácií, ale najmä generácií budúcich. Takéto zadlžovanie umožňuje rozvoj krajiny.

Verejný dlh na Slovensku sa udržiaval vo veľmi nízkych limitoch a v rozpočte na r. 2010 sa uvažuje, že dosiahne iba 40,8 percenta HDP, čo je výrazne menej, ako umožňuje Pakt stability (60%). Môže sa zvýšiť bez toho, aby to vyvolalo nezvladnuteľné zaťaženie a mal by sa zvýšiť, aby sa vytvorili podmienky na rast zamestnanosti a zníženie výdavkov napr. na podpory v nezamestnanosti. Nedodržať, ako píše Navarro svojvoľne a ničím nepodložené kritérium Paktu stability a umožniť štátny deficit, ktorý by pomáhal naštartovať významný rast verejnej spotreby, je nevyhnutnosťou.

Pristúpiť na to, čo žiada dzurindovsko-miklošovská pravica, redukovať štátny deficit teraz, v sotva znateľných fázach oživovania ekonomiky, by bol tragický omyl, ktorý by spôsobil zabrzdenie tohto oživenia a uvrhol by Slovensko späť do najhlbšej fázy regresie. Potvrzuje to vari najznámejší prípad obdobnej chyby, ktorý história zaznamenala v r.1936. Vtedy prezident USA F. Roosevelt (akoby mu boli bývali radili Dzurinda s Miklošom) v odpovedi na prvé signály ekonomického oživenia po skončení svetovej hospodárskej krízy zredukoval štátny rozpočtový deficit federálnej vlády na rok 1937. Tento jeho krok vyvolal v USA novú vlnu nezamestnanosti a spôsobil veľký posun späť do krízy. A toto hádam nechceme. Alebo áno?

POZNÁMKY

1. Vicenç Navarro *1937 - profesor aplikovanej ekonomie na Univerzite Barcelona a súčasne profesor politických a sociálnych vied na Univerzite Pompeu Fabra (Barcelona). Je tiež profesorom politických vied na The Johns Hopkins University (Baltimore, USA). Žil a pracoval aj v Upsale vo Švédsku a na London School and Economics, Oxford i Edimburg vo Veľkej Británii. Bol poradcom OSN, Svetovej zdravotníckej organizácie a mnohých vlád, napr. švédskej soc. dem. vlády, či vlády USA (Clinton).

JOZEF HLUŠEK

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa vydavateľstva a redakcie: Soloňská 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Križka. - Cena jedného čísla je 1,00 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s.,

Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

Na význam slova misa, po slovensky omša, sa časom buď pozabudlo alebo sa aj celkom stratilo, ale nájdeme ho v tamilskom slove o-mišai, ktoré popisuje 'jedlo vedúce k jednote' (s Bohom), ktoré privádza veriacich na prah transcendentálneho spojenia s ich Stvoriteľom.

Slovo misa, ani jeho grécky ekvivalent sa v Biblii nenachádza, a to znamená, že novovzniknutá cirkev tento termín prijala z náboženskej tradície vtedajších pohanov.

Otázkou je, ktorých pohanov?

Z gréčtiny to neprišlo, lebo omša po grécky sa volá liturgia, čiže čítanie. Priamo z tamilčiny to v tak neskorej dobe tiež sotva mohlo prísť, pretože v 2.-4. storočí, keď sa Katolícka cirkev formovala, už tamilských obchodníkov a kňazov v Stredozemí tak veľa nebolo. Toto tamilské slovo o-mišai však vtedy používali bohanskí Sloveni, ktorých potomkovia, Slováci, ho ako jediní na svete používajú dodnes v prakticky nepozmenenej podobe 'omša'.

V 1. storočí po Kr. bohanskí Sloveni tvorili prevážnu časť obyvateľstva gréckeho Solúna (Thessalonike) a podľa svedectva cisára Michala III. „Solúnčania všetci čisto slovensky hovoria,“ ako je to zaznamenané v Živote Metoda z r. 885 alebo trochu neskôršie. A prvá epištola sv. Pavla (najstaršia kapitola Nového zákona) bola adresovaná práve Solúnčanom (Thessalončanom), ktorí medzi prvými prejavili náchylnosť k novej, kresťanskej viere.

Druhá apoštolská cesta sv. Pavla v r. 51 tiež viedla k Solúnčanom. Slovenskí Solúnčania, čiže Velebníci dravidského vlasatého boha Gangaveniana, s menom odvodeným z tamilského slovesa sol vo význame 'velebit', zaiste velebili svojho boha Volosa dravidským rituálom zvaným omša (Ta. o-mišai). Je preto len prirodzené predpokladať, že keď ich sv. Pavol previedol na kresťanskú vieru, preorientovali svoju omšu z trojjediného Volosa (Šivu) na trojjediného Boha (El-Elohim-Jahvah) zvestovaného Ježišom Kristom. A keďže v prvých dvoch storočiach katolícka cirkev v Ríme a v Gallii bola „podstatne grécka,“ zatiaľ čo cirkev vo vtedajšej „Afrike“ (tzn. v Rimanmi okupovanej Cyrenajke a Tripolitánii na severnom pobreží vtedajšieho subkontinentu Líbye, dnes pobrežnej nadsaharskej Afriky) hovorila latinsky, rituálna prax prekrstených slovenských Solúnčanov sa stala práve neskoršie založenej cirkvi v Ríme. Tak prešla dravidsko-slovenská omša zo slovenského Solúna do Ríma, kde sa uchytila v neskoršie polatinčenej podobe misa.

Rím prijal dravidsko-slovenskú omšu alias misa bez toho, aby jeho veriaci tomuto teologickému termínu plne rozumeli. Sloveni na Slovensku jeho význam časom tiež pozabudli, ale starú dravidskú formu o-mišai ~ omša, ako jediní na svete, nám dodnes zachovali a zachovávali.

Česká mše, aj keď odvodená zo slovenskej omše, ľahko presvedčí slavistov, že pochádza z latinskej misa, aj keď s nezmyselným významom: „jděte, je rozchod, konec obřadu,“ čo redukuje centrálny sakrament katolíckej viery na ničotnosť. (Pozri Hlub a Lyer 1967, s. 324) Keďže však dravidsko-slovenskému termínu omša sa v latinsky hovoriacom Ríme jednoznačne ne-

rozumelo a jeho obsah bol vyhlásený za nepreniknuteľné tajomstvo viery, latinská misa, ako pamiatkový rituál hebrejskej paschálnej večere (pesach), nemohla prispieť k objasneniu termínu pesach. V podobnej nevedomosti židovská pečatná tradícia pesach-u Boha Jahvah-a sklzála na teatrálnu reprodukciiu historiky o ráznej pomste vykonanej anjelom smrti na ľudských aj zvieracích prvorodencoch mužského pohlavia v Egypte a na preskočenie izraelských domov označených krvou obetného barana anjelom smrti. Výsledkom bolo, že hebrejské pesach sa začalo chápať v zmysle polatinčeneho „Phase (id est transitus),“ a to v jeho

CYRIL A. HROMNÍK

Sloveni na prahu spásy II.

„Pečať“ spásy alebo „pesah“: čo bolo prv?

Dr. Cyril A. Hromník sa narodil 19. 2. 1942 v Hrabušiciach. Po maturite na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi odišiel študovať do Prahy. V roku 1967 ukončil štúdium filozofie, katedru orientalistiky a afrických štúdií na Karlovej univerzite v Prahe, odbor histórii Afriky a portugalčina. V roku 1968 odišiel do USA, kde pokračoval v štúdiu na Syracuse University, v Syracuse, New York (1968-1977) v oboch histórii Afriky, južnej Ázie a Latinskej Ameriky a tiež hindčiny, a kde v roku 1977 získal titul PhDr. Vďaka päťročnému grantu a ďalšej podpore predsedu najväčšej juhoafrickej firmy Harryho Openheimera započal s výskumom ranej histórii Afriky, ktorá nevyhnutne viedla k histórii Indie, Indonézie, Etiópie, Arábie, a k námorskej expanzii Portugalska. Skúmal pôvod Quenov) a bantusky hovoriacich Afričanov,

ako aj pôvod ich jazykov a náboženských systémov. Vykonal rozsiahly terénny výskum v kamenných štruktúrach/zrúcaninách južnej, strednej a východnej Afriky. Skúmal pôvod a účel megalitov a iných rano-historických kamenných štruktúr v Afrike, Indii, Británii a priľahlých ostrovoch, Írsku a Francúzsku. Za študijným účelom navštívil a žil v mnohých krajinách, vrátane Indie (niekoľkokrát), Indonézie (Jáva, Borneo, Sulawezi), Etiópie, Srí Lanky, Thajska, Singapuru, Hong-Kongu, Kene, Mozambiku, Angoly, Líbie, Sierra Leony, Swazilandu, Botswany, Izraela, Portugalska, Španielska, Francúzska, Veľkej Británie, Írska, Brazílie, USA a Kanady. Doposiaľ vydal 4 monografie a veľa vedeckých i populárnych článkov. Je autorom originálnej teórie o pôvode Slovanov. Dr Hromník žije a tvorí v Kapskom Meste.

najjednoduchšej forme „preskočenia“, „prejdenia,“ a známeho anglického „Passover“ v zmysle 'prejdenia ponad' dvere označené krvou.

Takto zredukovaný pesach nedáva zmysel v iných kontextoch Biblie mimo Ex 12.11, a preto hebreisti rozlišujú tzv. „Egyptský Pesach-Passover“ od „večného Pesachu.“ Časová zhoda izraelského Pesachu s Egyptským 'preskočením' je len náhodou navodzujúca zmlatok.

V prvom gréckom preklade Pentateuch-u (hebrejsky Torah), v Septuagint-e, enigmatické hebrejské slovo pesach (alebo pesah) je nahradené v modernej gréčtine bezvýznamným slovom „Pascha“, ktoré sa od r. 1530, po stopách anglického teológa Williama Tyndalea, chybné prekladá vo všetkých moderných vydaniach Biblie anglickým „passover“, čo znamená 'prechod ponad' alebo 'prelet ponad' s odkazom na prelet anjela smrti ponad krvou baránka poznačené dvere Izraelitov v Egypte.

Bizarné je, že tento nezmysel prevzali aj moderní Židia a prijali za správny (Ex 12.27, 43), aj keď sa vie, že jeho použitie v tomto zmysle je len „technické“ a v podstate mylné. Starodávny text Biblie Orientálnej katolíckej cirkvi, zvanej Peshitta, má v tom istom verši aramejské slovo pesakh s úplne odlišným významom 'tešiť sa' (angl. to rejoice), kde koreňom je pšakh a podstatným menom je piskhah 'potešenie' (angl. rejoicing). Omnoho správnejšie iné jazyky slovo pesach neprekladajú, len ho adaptujú na svoju výslovnosť

- baska v Arabčine, pascoa (Port.), pascua (Špan.), páscha (Grk.), Pâques (Fran.), la Pasqua (Tal.), Paştile (Rum.), Passach (Nem.), Paschen (Hol.), Paaske (Dan.), pask (Šved.), Páscha (Ruš.), pääsiäinen (Fin.) pak yortulari (Turec.); v Afrikánčine (Afrikaans) sa vyskytujú dve formy, Pasga a Paasoffer.

Ani v jednom z týchto jazykov sa tomuto slovu nerozumie, aj keď sa bežne používa na popis Veľkej noci.

Grécke Pascha vzišlo z hebrejskej formy „Peška“ v jeruzalemskom nárečí. Slovo Peška a jemu príbuzné aramejské „Pascha“ alebo „Paška“ sa pokladá za variant hebrejského pesach, ale to nie je vôbec

ležitosť jeho výročného sviatku, Pesach-u. Grécke pascha sa vyslovuje 'paša', kdežto staro-slovenský obetný baránok bol 'paska', čo naznačuje, že starí Sloveni si nevypožičali slovo 'paska' od kresťanských Grékov, ale že ho už mali vo svojom slovníku v dobe predkresťanskej. To znamená, že ho prijali priamo od dravidských prospektorov, obchodníkov a kňazov už v dobe bronzovej.

V srbčine a chorvátčine sa kresťanskej verzii židovského Pesachu Boha Jahvah, Veľkej Noci, hovorí to Uskrs (vzkriesenie); v maďarčine húsveť (požívanie mäsa (po pôste)), v estónčine lihavote, atď. V angličtine sa používa Easter a v nemčine die

ho“ ako Passover, tzn. „prejdenie ponad“, čo je nezmyselné.

Z toho plynie, že Sloveni museli byť veľkonočného baránka a sláviť Veľkú noc ako slávnosť alebo rituál splnenia božej prísahy, ako sviatok Pečate, už dávno pred dobou kresťanskou. Tento sviatok sa v dravidskej Indii a zrejme aj na Slovensku slávil dávno pred prepustením Židov z Egypta, ba i pred ich vstupom do Egypta (o ktorom dnes existujú určité pochybnosti) a bol spájaný s prvým plným mesiacom po jarom slnovrate. Bol to sviatok teologicko-kozmologický (splnenie prísľubu zjednotenia sa ľudu s Bohom) ako aj veselica jari spojená s kúpačkou, čomu slovenská pastierska tradícia určite napomáhala prežiť. Prechod zo zimy do jari tu na ľudovej úrovni symbolicky reprezentoval transcenciu Boha-človeka na Boha Všemohúceho alebo nebeského, ako to vidíme v Ježišovej smrti a jeho vzkriesení.

Túto transcenciu mal zrejme na mysli Slovenom pravdepodobne rozumujúci sv. Hieronymus, keď použil slovo „Phase“ v zmysle „in transitu“ na popis podstaty sviatku Veľkej noci. On celkom zrejme chápal, že tu vôbec nešlo o prelet anjela ponad krvou baránka označené dvere židovských domov v Egypte, a je prekvapujúce, že všetci prekladatelia po ňom tento zmysel slova pascha nepochopili.

Symbolické luno-solárne datovanie tohto sviatku prijal aj Nicejský snem Katolíckej cirkvi, ktorý v r. 325 stanovil, že Veľká noc sa bude vždy sláviť na prvú nedeľu po prvom jarom splne mesiaca.

To, že tradícia Veľkej noci prežila na Slovensku aj napriek tomu, že v cirkevnom jazyku aj na Slovensku sa sviatok volal „pascha“, bezpochybne nasvedčuje tomu, že Sloveni poznali pôvodné tamilské pašu pre 'obetné zvierat' a kam pre 'ovcu' alebo 'baránka' dávno predtým, než sa im do rúk dostala hebrejská Biblia, či už v origináli alebo v hociktorom preklade.

Dôraz, ktorí Slováci kladú na jasne predkresťanskú veľkonočnú kúpačku (oblievačku) v pondelok, svedčí o starobylosti tohto sviatku. Doživa tu obrad očist'ovacieho a oplodňujúceho kúpania sa v rieke, ktorý k nám priniesli starí dravidskí prospektori a obchodníci z teplej Indie. Gangaveniana (Vlasatého boha) velebiaci Sloveni tento sviatok síce prevzali, ale spôsob vykonávania jeho očistných obradov sa zmenil vzhľadom na to, že prvý spln mesiaca po jarnej rovnodennosti je v mesiaci marec alebo apríl, kedy je voda v riekach ešte príliš studená na očistné kúpanie.

Preto namiesto rieky, veľkonočný purifikačný rituál sa sústredil na studňu. Studňa je v tamilčine kúpan - odtiaľ pochádza aj slovenská kúpačka, doslova umývanie pri studni, rituál, s prastarými koreňmi v Indii.

Pri kúpaní pri studni, v protiklade s kúpaním v rieke, používal sa bruchatý hrniec na vodu alebo džbán. Tomu sa v dravidskej Indii hovorí kumbam a v sanskritskej Indii kognátnym kumbha, čo v oboch druhoch jazykov označuje aj Vodnára v Zverokruhu. V Indii takýto hrniec/džbán dodnes reprezentuje ženské lono, a preto sa mu hovorí 'plodivý hrniec/džbán'. A splodenie novej božej prísahy, takže existuje určitá spojitost' medzi slovenskou pečat'ou a slovenskou kúpačkou.

Ostern, mylne odvodzované od teutónskej bohyně jari Eostre, i keď skutočná etymológia vedie k tamilským slovom essam 'obet' ('sacrifice') a teru 'zjednotiť sa s', z čoho vzniklo staré bohanské Ester ako aj moderné anglické Easter s významom 'obet' zjednotenia sa s (Bohom)', 'obet' uzmierenia človeka s Bohom'.

Len v slovenčine a jej blízkych nárečiach/jazykoch sa slávi pesach ako Veľká noc (velikonoce v češtine, Wielkanoc v poľštine, Velik-den v bulharčine), a tým sa zachováva Jahvah-ov príkaz doslova, aby sa „Noc, kedy Jahvah bdel, aby vyviedol [Izrael] ... z Egyptskej zeme“, slávila ako pesach/pečať na počesť Jahvah/Hospeodinu (Ex 12.42).

Podľa cirkevnej literatúry Sloveni slávia Veľkú noc - noc kedy Pán vyviedol Židov z Egypta - a nie Pesach, v zmysle „slávnosť[i] prejdenia ponad“ (Passover), ako to robia Angličania a Židia?

Keby bola tradícia Veľkej noci prišla k Slovenom až s Konštantínom (Cyril) a Metodom, určite by sme dnes slávili Páscha-u, čiže sviatok obetného baránka, ako to robia Rusi, a nie Veľkú noc, pretože títo vierozvestovia pracovali na základe gréckej a byzantskej tradície, ktorá síce vychádzala zo Septuagintu, ale zdôrazňovala spojenie sviatku „páscha“ so záchranou prvorodených Izraela pred smrťou, a nie s Veľkou nocou Jahvah-ovej vigílie.

Aj najostatnejšia verzia katolíckej Bible, The New Jerusalem Bible, prekladá „baránka veľkonočného